

Využitie slovenskej ľudovej tvorby v grafickom dizajne

Bc. Tomáš Kompaník

Diplomová práca
2012

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ústav reklamní fotografie a grafiky
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Tomáš KOMPANÍK**
Osobní číslo: **K10464**
Studijní program: **N 8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Multimedia a design – Grafický design**

Téma práce: **Využití slovenské lidové tvorby v grafickém designu**

Zásady pro vypracování:

Rozsah teoretické práce minimálně 40 – 45 stran + přílohy, odevzdat v elektronické podobě (dle předepsané celouniverzitní šablony viz směrnice rektora č. 15/2010) ve formátu PDF na 1 ks CD (DVD) nosiče, dále odevzdat 2 kusy výtisků elektronické podoby práce a 1 výtisk graficky zpracované práce, která má volnější grafickou podobu.

1. Teoretická část:

Využití slovenské lidové tvorby v grafickém designu

2. Praktická část:

Využití slovenské lidové tvorby při prezentaci Slovenské republiky

Dále na samostatném nosiči CD-ROM odevzdejte v minimálním počtu 10 kusů obrazovou dokumentaci praktické části závěrečné práce pro využití v publikacích FMK. Formát pro bitmapové podklady: JPEG, barevný prostor RGB, rozlišení 300 dpi, 250 mm delší strana. Formáty pro vektory: AI, EPS, PDF. Loga a texty v křivkách. V samostatném textovém souboru uveďte jméno a příjmení, login do Portálu UTB, obor (ateliér), typ práce, přesný název práce v češtině i v angličtině, rok obhajoby, osobní mail, osobní web, telefon. Přiložte svou osobní fotografii v tiskovém rozlišení.

Rozsah diplomové práce: viz Zásady pro vypracování
Rozsah příloh: viz Zásady pro vypracování
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/umělecké dílo

Seznam odborné literatury:

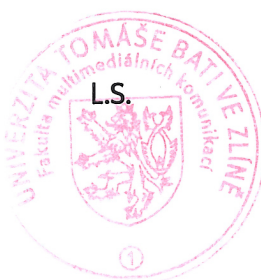
doporučené zdroje:

veškeré knihovnické a jiné fondy s literaturou na území ČR, SK, EU, webové stránky vztahující se k tématu, odborné časopisy a další literatura po konzultaci s vedoucím práce.

Vedoucí diplomové práce: **M. A. Lenka Baroňová**
Ústav reklamní fotografie a grafiky
Datum zadání diplomové práce: **15. února 2012**
Termín odevzdání diplomové práce: **18. května 2012**

Ve Zlíně dne 1. března 2012

doc. MgA. Jana Janíková, ArtD.
děkanka

doc. MgA. Jaroslav Prokop
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně15. 3. 2012.....

Bc. Tomáš Kompaník

.....
Jméno, příjmení, podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.
2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práca sa zaoberá využitím slovenskej ľudovej výšivky v súčasnom grafickom dizajne. V prvej kapitole oboznamuje s históriou, technikami, materiálmi, farebnosťou a ornamentikou tohto ľudového remesla. V ďalšej kapitole popisuje výšivku podľa regionálneho rozdelenia. Tretia kapitola sa venuje využitiu ľudového ornamentu vo svete a štvrtá jeho využitiu na Slovensku. Praktická časť popisuje projekt Aha, ktorého cieľom je ukázať Slovákom krásu ľudovej výšivky a možnosti jej využitia v súčasnom grafickom dizajne.

Kľúčové slová:

výšivka, remeslo, Slovensko, ornament, Aha, kniha

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the use of Slovak folk embroidery in current graphic design. The first chapter introduces the history, techniques, materials, colors and ornaments of the folk craft. The next chapter classifies the embroidery according to Slovak regions. The third chapter describes the use of folk ornaments in the world and the fourth chapter deals with its use in Slovakia. The practical part describes Aha project, which aims to show the beauty of folk embroidery to Slovaks and the possibility of its use in current graphic design.

Key words:

emroidery, craft, Slovakia, ornament, Aha, book

Rád by som sa poďakoval všetkým, ktorí mi pri tejto práci pomáhali a držali palce. Obzvlášť vedúcej mojej diplomovej práce, M. A. Lenke Baroňovej za konzultácie a pripomienky, Jurajovi Chovancovi za neustálu pomoc a mojim rodičom za trpezlivosť a podporu.

Prehlasujem, že odovzdaná verzia diplomovej práce a verzia elektronická nahraná do IS/STAG sú totožné.

„I never read, I just look at pictures“

Andy Warhol

OBSAH

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1 VÝŠIVKA NA SLOVENSKU	12
1.1 HISTÓRIA	12
1.2 TECHNIKA VÝŠIVKY	13
1.2.1 Výšivka podľa počítanej nite	14
1.2.2 Predkreslená výšivka	17
1.3 MATERIÁL	20
1.4 ORNAMENTIKA	21
1.4.1 Geometrické motívy	21
1.4.2 Rastlinné ornamenty	22
1.4.3 Figurálne ornamenty	22
1.4.4 Grafická ornamentika	22
1.5 FAREBNOSŤ	23
1.6 LOKÁLNE ODLIŠNOSTI	24
2 REGIÓNY ĽUDOVEJ VÝŠIVKY	25
2.1 BRATISLAVSKÝ KRAJ	25
2.2 TRNAVSKÝ KRAJ	27
2.3 TRENČIANSKY KRAJ	29
2.4 ŽILINSKÝ KRAJ	31
2.5 NITRIANSKY KRAJ	32
2.6 BANSKOBYSŤRICKÝ KRAJ	33
2.7 PREŠOVSKÝ KRAJ	35
2.8 KOŠICKÝ KRAJ	36
3 ĽUDOVÁ TRADÍCIA VO SVETE	37
3.1 HVASS&HANNIBAL	37
3.2 DAN MIKKIN	38
3.3 ANATOLY VYALIKH	38
3.4 MELANIE HODGE	39
3.5 KATERYNA MISHYNA	40
3.6 MARICOR/MARICAR	40

3.7 ALINE DE CARVALHO	41
3.8 DENIS KUČTA	42
3.9 DEE BEALE	43
3.10 DONNA WILSON	43
3.11 SIDE2	44
3.12 IAN BILBEY	45
3.13 CAROLINE MELIS	46
4 SLOVENSKÁ ĽUDOVÁ TRADÍCIA DNES	47
4.1 TATRANSKÝ ČAJ KARLOFF	47
4.2 ANDREA ĎURIANOVÁ	48
4.3 SLOVENSKÉ OLYMPIJSKÉ DRESY	49
4.4 SLOVAK GIFTS	50
4.5 ANDREA POJEZDÁLOVÁ	51
II PRAKTICKÁ ČASŤ	
5 SLOVENSKÁ VÝŠIVKA A JA	53
5.1 AHA	53
5.2 AHA?	53
5.3 TVORBA PROJEKTU	54
5.3.1 Logo	54
5.3.2 Kniha	54
5.3.3 Trička	59

ÚVOD

Som Slovák. Tak ma to doma vždy učili. Vždy keď som v zahraničí a vysvetľujem, že nie som zo Slovinska alebo, že nesusedíme s Ruskom, že už nemáme komunizmus, tak na 90% viem, že to tí ľudia počujú prvýkrát. Nehnevá ma to. Veď je to z veľkej časti naša vina. Možno to stále máme v povahe – stáť v ústraní aj keď sme zrelí postaviť sa dopredu.

V posledných rokoch je na Slovensku situácia dosť napätá. V médiách sa neustále prepierajú vzťahy s Maďarskom, riešenie rómskeho problému a často vidieť aj vysokých štátnych činiteľov, ako sa sťažujú, že toto by normálni Slováci nedopustili. Začínam mať pocit, že miera vlastenectva sa meria na základe toho ako veľmi nenávidíme Maďarov a ako by sme povyhánali Rómov za hranice.

Všetky tieto veci ma prinútili rozmýšľať nad tým, prečo som rád, že som Slovák, ba čo viac, prečo som hrdý na to, že som Slovák. Jednoduchou odpoveďou by mohlo byť, že nemám na výber. No je toho viac. Z histórie sa dokážeme toho veľa naučiť. Od Slovákov konkrétne trpezlivosti. Po stáročiach útlaku sme nikdy nestratili národnú identitu a nevzdali sa. Nehrali sme veľkú úlohu vo svetových dejinách, no vždy sa našiel niekto, kto upozornil na výnimočnosť Slovákov. A preto si myslím, že dejiny Slovenska ani nie sú dejinami veľkých udalostí, ale veľkých ľudí. Ľudí, ktorí svojim talentom, činmi a odvahou predčili ostatných a vo svojej dobe boli svetovými. Aj keď svet o nich vďaka politickej a sociálnej situácii nevedel.

Paradoxom je, že nepoznám mená ľudí, ktorí ma pri tejto práci inšpirovali. Väčšinou ide o vidiecke ženy, ktoré svojou záľubou a talentom vrazili svojej obci a okoliu jedinečný ráz prostredníctvom ľudovej výšivky.

Ľudová výšivka prešla od svojich začiatkov, kedy mala čisto praktickú funkciu, cez obdobia kedy zdobila každý odev a textíliu a bola odrazom určitého spoločenského statusu až po obdobie, kedy sa stala symbolom slovenskej svojbytnosti a národnej identity.

Tradičné výšivky, ktoré boli súčasťou odevu Slovákov niekoľko storočí, boli tým najvzácnejším čo vlastnili. Dedili sa z generácie na generáciu a majstrovstvo vyšívania bolo výsadou každej ženy. Ich prácami sa chválilo celé Uhorsko na výstavách a svet ich obdivoval.

Dnes stojí tradičná slovenská výšivka v úzadí. Najčastejšie ju vidno v etnografických múzeách alebo na folklórnych festivaloch, no z bežného života sa takmer úplne vytratila. Nehovorím, že by sme mali teraz všetci začať nosiť kroje, ale pozrieť sa na to aj zo širšieho uhlu. Dať znovu priestor tradičnému remeslu, spojiť ho s modernými technológiami a vrátiť sa k pocitivej kvalite odevov a výrobkov celkovo. Nasledujeme tradície a zvyky iných (najmä západných) kultúr, bez toho aby sme si uvedomili, že aj u nás doma je čo ukázať. Príde mi celkom vtipné, že v poslednom období napríklad oslavujeme Halloween, no vytrácajú sa fašiangy alebo Turíce.

Táto práca by mala ukázať jedinečnosť slovenských výšiviek a prezentovať ich v súčasnej podobe a možno otvoriť ľuďom oči pri uvedomovaní si toho, že nemôžeme byť unikátni pre celý svet, ak si svoju unikátnosť sami neuvedomuje.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1 VÝŠIVKA NA SLOVENSKU

Výšivku pokladáme za najrozšírenejší a najcharakteristickejší prejav ľudového umenia na Slovensku. V ľudovej tradícii zaujímala výsadné postavenie. Prostredníctvom napodobňovania starých vzorov a tradovania estetických predstáv udržovala vzájomnú kontinuitu generácií. Predstavovala estetickú hodnotu a okrasný doplnok každodenného a sviatočného života vidieckej komunity. V ornamentike, farbách a materiáloch zviditeľňovala hlboké väzby na spoločenstvo, ku ktorému sa viazala. Bola akýmsi identifikačným prostriedkom, podľa ktorého sa poznalo, z ktorej dediny a oblasti človek pochádzal. [1]

Pre mňa zostáva najzaujímavejším faktom o slovenských výšivkách to, že naozaj v každej oblasti, niekedy dokonca v každej obci sa vyvinula úplne odlišná technika, ornamenty aj použitie materiálov a vznikla tak neuveriteľne pestrá mozaika výšiviek, ktorá nikde inde na svete nemá obdobu.

1.1 História

Pre nedostatok prameňov nemôžeme presne povedať kedy vznikli prvé formy výšivky. No odborníci sa domnievajú, že ich možno hľadať už v prehistorickej dobe, kedy mali pravdepodobne funkčný charakter. [2]

Prvé doklady o primitívnych vyšívacích technikách siahajú do neolitu, keď pokusy o výšivku vychádzali najmä z praktických dôvodov – zošitie kusu látky, spevnenie rozstrapkaných okrajov. Popri tom začali ľudia rozmýšľať nad rytmikou ukladania stehov, vytváraním pruhov a obrazcov, ktoré by sa stali ozdobou.

V staroveku vynikal vyšívacími technikami najmä orient. Výšivku pestovali Asýrčania, Peržania, Egypťania, Gréci a Rimania. Stredná a západná Európa v prvom tisícročí čerpala najmä z byzantskej kultúry. Výšivky boli populárne na panovníckych dvoroch, veď význačnú dielňu založila manželka uhorského kráľa Štefana I., Gizela. Aktívna znalosť vyšívania u žien z vyšších vrstiev patrila k dobovému bontónu. Tejto činnosti sa venovala aj Mária Terézia, ktorá svoje výšivky rozdávala ako kráľovské dary. Ďalšími centrami výšiviek sa v 15. storočí stali kláštory, kde rehoľníčky pripisovali veľkú pozornosť výzdobe kňazských a omšových rúch. V tomto období vznikajú aj prvé vyšívачské cechy a neskôr s rozvojom renesancie sa zakladajú aj dielne na panských sídlach a hradoch. A práve tu pracovali dedinské ženy, ktoré neskôr toto remeslo priniesli aj do svojich domácností. [1]

Jednoduché techniky vyšívania a vzory ovládala väčšina žien v každej obci. Dievčatá si už od detstva osvojovali vyšívanie zaužívané v miestnom kolektíve, a tak si zdobili všetky súčasti odevu. Vedieť vyšívať bolo samozrejmosťou každej ženy tej doby. [2]

Zlepšenie životných podmienok roľníctva v Uhorsku v 18. a 19. storočí otvorilo väčší priestor pre rozvoj estetických potrieb a skrášľovanie odevu a bývania. Prispelo k veľkému rozkvetu roľníckej výšivky v 19. storočí a napomohlo k rozvoju originálnych lokálnych štýlov.

Neskôr, rozvojom továrenských materiálov, ktoré si vyžadovali náročnejšie techniky, začali sa vyčleňovať ozajstné umelkyne v obore. Tie predkresľovali vzory pre celú obec a širší okruh. Ich umenie poznali v širokom okolí a ich mená utkveli v menách obyvateľov. [2]

Pozornosť odborníkov a verejnosti sa na ľudovú výšivku upriamila v druhej polovici 19. storočia. Výšivka ako prvá z materiálnej ľudovej kultúry vošla do povedomia národných buditeľov, ktorí v jej bohatstve, kráse a pôvodnosti videli prejav duše slovenského národa. Ich zásluhou sa zachovalo množstvo cenných výšiviek, ktoré boli súčasťou mnohých výstav. [2]

Prvou organizáciou, ktorá spravovala výrobu a predaj výšiviek, bol spolok Izabella založený v roku 1895 v Bratislave. Ich výrobky sa dostávali do celého sveta, no pod uhorskou nálepkou, čím sa zotieral ich skutočný pôvod. Aj preto zaviedol slovenský spolok Živena vlastný predaj ľudových výšiviek. Zásluhou takýchto spolkov sa slovenské výšivky dostali na množstvo medzinárodných výstav (Budapešť, Viedeň, Paríž, Moskva). [2]

Slovenská výšivka prešla naozaj dlhou históriou od čisto praktickej funkcie, cez prejav určitého statusu a postavenia v spoločnosti až po akýsi symbol svojbytnosti a jedinečnosti celého národa. Výšivka sa teda nepokladala len za súčasť odevu, ale skôr za jeho nadstavbu, za to, čo odevu dávalo hodnotu a originalitu. Jej výtvarné spracovanie bolo neoficiálnym symbolom obce, keďže na základe kresby a tvarov, použitého materiálu a techník sa dalo rozoznať odkiaľ jej majiteľ pochádzal, či akého vierovyznania je.

1.2 Techniky výšivky

Tradičnú výšivku na Slovensku charakterizovalo množstvo jednoduchých a zložitejších techník, ktoré záviseli od miestnych tradícií, voľby materiálu a vývojového obdobia. Niektoré boli zastúpené na celom Slovensku, iné sa šírili iba v určitých oblastiach.

Podľa techniky je zaužívané delenie výšivky na tri základné skupiny:

výšivka podľa počítaných nití (po niti)

výšivka podľa predkresleného vzoru (na pomalovanie)

nášivka (aplikácia) [2]

1.2.1 Výšivka podľa počítanej nite

Techniky vyšívania tejto skupiny záviseli na štruktúre podkladového materiálu. Vznikli na základe odpočítavania nití. Tieto výšivky sa uplatnili na odev, bytových textíliách zhotovených hlavne z konopného, ľanového a hrubšieho bavlneného plátna. [2] Výšivka podľa počítanej nite je spôsob vyšívania, pri ktorom sa pri kladení stehov vychádza zo štruktúry podkladu. Stehy sa vedú podľa odpočítavania nití materiálu, opakujú sa po určitom počte osnovných či útkových nití. [1]

Je prirodzené, že z technického hľadiska je pre výšivky podľa počítanej nite najvhodnejší hrubý, viditeľne štruktúrovaný materiál ako napríklad ručne tkané ľanové alebo konopné plátno. Najčastejšie sa pri tejto technike využívali geometrické vzory, ktoré mali aj svoje vlastné nárečové názvy. [1]

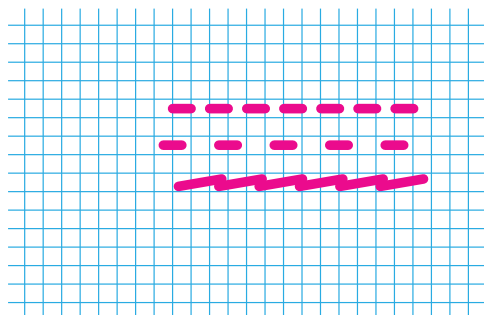
Čo ma najviac na tejto technike fascinuje, je matematická presnosť jej prevedenia. Autori, respektíve autorky museli mať presne vypočítané koľko krížikov a kam treba vyšiť, aby dosiahli cielený tvar a aby celý ornament pôsobil symetricky a usporiadane. Ide teda o veľmi dobre vymyslený systém, ktorý mi dal pri prekresľovaní poriadne zabráť aby som dosiahol kvalitný výsledok. Rovnako ma prekvapilo, koľko rôznych tvarov pri tejto technike vzniklo. Na začiatku som si myslel, že je táto metóda obmedzujúca v tom, že sa musí vyšívať len podľa štruktúry látky, no všetky ukážky výšiviek ma presvedčili o opaku. Každá oblasť si vytvorila vlastné tvary a usporiadania, navzájom sa ovplyvňovali, čím vznikali ďalšie kombinácie. Musím sa priznať, že táto technika mi je najbližšia práve kvôli svojej systematickosti a symetrii a tiež geometrickým tvarom, ktoré týmto spôsobom vyšívania vznikajú.

Na prvý pohľad, by sa mohlo zdať, že základom tejto techniky sú krížiky, no vyvinulo sa omnoho viac variant výšivky podľa počítanej nite:

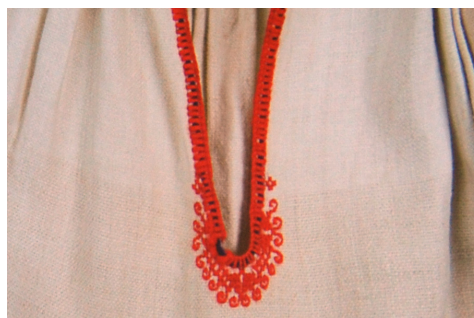
Jednoduché, základné

Prívlastky jednoduché, základné asi najviac vystihujú povahu spojenia praktickej a estetickej funkcie charakteristickej pre najstaršie výšivky na Slovensku. Tento postup sa využíval

pri bežnom šití a spájaní kusov látky, kedy sa jednotlivým koncom látky pridávala aj drobná ozdoba [Obr. 2]. [1]

[Obr.1] Základné stehy: predný, zadný a stonkový
Zdroj: Autor

[Obr. 2] Spevnenie okrajov rázporku červenou vlnenou priadzou. Papradno, začiatok 20. storočia
Zdroj: DANGLOVÁ, Oľga. *Výšivka na Slovensku*

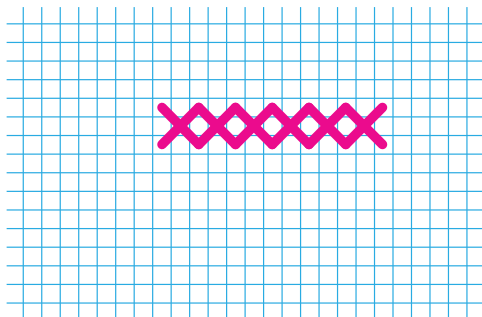
Krížiky, vrkôčiky

Zvláštnym vedením nite sa v opakovanom rytmickom slede vytvárajú pomocou stehov perličky, krivinky, meandre, krížiky a vrkôčiky. Aj tu je na úspešné zvládnutie techniky najvhodnejší podklad s čitateľnou štruktúrou nití. Krížiková výšivka patrila k najobľúbenejším a najrozšírenejším vyšivacím technikám a ešte v prvej polovici 20. storočia pokrývala takmer celé Slovensko.

Povaha krížikovej techniky je dvojaká. Má schopnosť vytvárať vedľa geometrických abstraktných vzorov aj vzory kytíc a figúry. Obe tieto možnosti jestvujú často vedľa seba. Neskorší vývin sa však uberal k abstraktnej, geometrickej ornamentike, do skladieb husto vedľa seba zoradených pásov hviezdíc, srdc či kosoštvorcov. [1]

Aj keď bola táto výšivka používaná na celom Slovensku, obľubu si získala najmä v chudobnejších krajoch, vďaka jednoduchosti a nenáročnosti na materiál. Typická je aj pre oblasť, odkiaľ pochádzajú moji rodičia, z Marikovskej doliny, ktorá je akousi metaforou skromného života. Táto oblasť sa vyhranila aj farebne. Na rozdiel od iných používali výlučne červenú a čiernu ornamentiku.

V opozícii k Marikovskej doline stáli výšivky z Horehronia, ktoré sa začali vyvíjať až po prvej svetovej vojne, po zlepšení ekonomickej situácie na Slovensku a dnes patria k etnografickým klenotom. Pre horehronské ženy mala dominantné postavenie farba. Do červenej, čiernej a bielej začali vstupovať ďalšie farebné tóny a nové techniky. Vznikali tak stovky variácií, vždy z inak zostavených prvkov [Obr. 4]. [1]

[Obr. 3] Krížiková výšivka
Zdroj: Autor

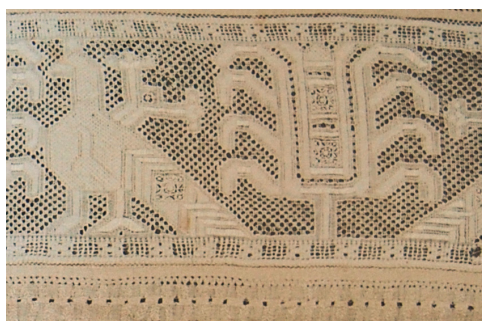
[Obr. 4] Krížiková výšivka na čepci
Fačkov, prvá polovica 20. storočia
Zdroj: DANGLOVÁ, Oľga. *Výšivka na Slovensku*

Prelamovanie

Na prvý pohľad táto stará technika pripomína čipku, lebo jej základom je prehľadná sieť, ktorá vzniká vytiahnutím alebo vystrihnutím častí nití podkladovej látky v oboch smeroch, vertikálnom i horizontálnom. Obšitím nitiek sa vytvárajú priehľadné očka, ktoré sa šachovnicovo striedajú s očkami nepriehľadnými. Pôvodne bola táto technika príznačná pre bohaté panské domy, no v 18. storočí prenikla aj do roľníckeho života a v niektorých oblastiach ako Trenčianska Teplá, Heľpa a Liptovská Osada sa stala dominantnou. Motívy prelamovanej výšivky neboli bohaté. Samozrejmé zastúpenie, ktoré vyplývalo z charakteru vzorovania po niti, malo geometrické motívy, osemcípce hviezdy, rozety. Využívali sa však aj rastlinné a zoomorfné motívy – vtáky, jelene, kone. Z nich typický a najčastejšie opakovaný bol motív označovaný ako „*kohútí vzor*“ [Obr. 5]. [1]

Mriežka

Prešívaná mriežka sa šije na sieti utvorenej jednosmerne vytiahnutými osnovnými nitami. Tie sa rozmanitým spôsobom obtáčajú nitou, čím sa vytvárajú prepletené stĺpiky a pružky s medzierkami. Táto výšivka bola jednofarebná s jednoduchým geometrickým vzorom a používala sa najmä na okrajoch rukávov mužských konopných košiel [Obr. 6]. Neskôr sa začalo používať viac farebných nití, ktorých zostava sa líšila podľa regiónov. [1]

[Obr. 5] Vložka zdobená prelamovaním a plochým stehom po niti. Liptovské Sliache, 18., 19. storočie.
Zdroj: DANGLOVÁ, Oľga. *Výšivka na Slovensku*

[Obr. 6] Stredový pás tvorený jemnou, precízne vyšitou mriežkou. Bzovík, koniec 19. storočia.
Zdroj: DANGLOVÁ, Oľga. *Výšivka na Slovensku*

Výšivka na sieti

Východiskom tohto spôsobu dekorovania je sieť viazaná na spôsob rybárskej siete pomocou zvláštne upravenej sieťovacej ihly, ktorá tvorí podklad na výzdobu [Obr. 7]. Technicky stojí táto metóda niekde medzi čipkou a výšivkou. Na začiatku sa po vzore talianskych palácov etablovala ako súčasť výzdoby honosných odevných a bytových textílií v šľachtickom prostredí. Motívy vychádzali najmä z talianskych vzorníkov, nájdeme tu však aj biblické motívy – obetovanie Izáka, Baránka Božieho, Adama a Evu, ale aj svetské motívy – svadobný pár, ženskú postavu, jazdca a tiež postavy zvierat – vtáci, pávy, jelene. [1]

Plochý steh

Základom techniky je rovnobežné, husté, pravidelné kladenie stehov vedľa seba, pri ktorom treba vychádzať zo štruktúry podkladovej látky. Stehmi sa vytvárajú menšie geometrické plošky, kosoštvorce, trojuholníky, hviezdice, pásy. V slovenskej ľudovej výšivkovej tradícii je plochý steh druhou najrozšírenejšou a najobľúbenejšou technikou, hneď po krížikovej výšivke. Málokedy však vystupoval samostatne a kombinoval sa s prelamovaním alebo už spomínanou krížikovou výšivkou. Táto technika bola príznačná najmä pre Záhorie a Myjavu, kde sa vzory vyšivali bielou priadzou, ktorá sa opticky odrážala od tmavšieho pozadia konopnej látky [Obr. 8]. [1]

[Obr. 7] Výšivka na sieti z rukávco
Krupiny, začiatok 20. storočia.
Zdroj: DANGLOVÁ, Oľga. *Výšivka na Slovensku*

[Obr. 8] Výšivka plochým stehom po niti
Viničné, 19. storočie.
Zdroj: DANGLOVÁ, Oľga. *Výšivka na Slovensku*

1.2.2 Predkreslená výšivka

Na rozdiel od výšivky podľa počítanej nite, pri predkreslenej výšivke už nebolo treba tvoriť vzor s ohľadom na štruktúru látky. Postupovalo sa voľnejšie, stehmi sa vzory na plátno kreslili buď od oka alebo sa postupovalo podľa kresby. Takáto výšivka umožnila slobodnejšie narábanie s predlohou a podporila ďalší vznik novotvarov a lokálnych obmien. Sem patria techniky vyšívania, pri ktorých sa stehy ukladajú na textilný materiál podľa vopred nakreslených línií. Pre túto skupinu je charakteristický voľne kompono-

vaný, prevažne rastlinný ornament. Uplatnila sa najmä v období rozvoja továrensky vyrábaných látok.

Medzi najstaršie motívy patria usporiadania do vlnoviek alebo kytíc symetricky podľa centrálnej osi vyrastajúcej z vázy alebo košíka, vrcholiacich hlavným kvetom. V priebehu 19. storočia sa aj jednotný charakter výšiviek začal trieštiť. Čím neskoršie datovanie, tým zreteľnejšie výšivka odrážala miesto pôvodu.

Ornamentika sa v 19. storočí snažila o realistické napodobňovanie kvetov. Prenesená do výšivky sa technicky na spôsob maľby snažila farbami a tieňovaním čo najviac priblížiť ich prirodzenému vzhľadu. Kvety sa komponovali do kytíc, voľných zoskupení alebo sa neviazane rozprestierali na ploche. K tradičnému repertoáru – tulipán, klinček, ľalia, granátové jablko – sa pridávali ďalšie záhradné kvety, medzi ktorými dominantnú pozíciu jednoznačne obsadila ruža. Vyšívané textílie s motívom sa prispôbovali módnym, dekoratívnym požiadavkám meštianskej vrstvy. Neskôr sa realistickejšie stvárnený motív ruže začal objavovať aj v roľníckom prostredí, v maľbe na nábytku, v textilnom dekóre, najmä na výšivke.

V praxi sa však technika podľa počítanej nite a predkreslená výšivka často miešali a dopĺňali. Výsledkom sú tak práce, pri ktorých vyšívачka tvorí čiastočne z hlavy, ale v základných rysoch postupuje podľa kresby. [1]

Výnimočnosť a hlavne náročnosť tejto techniky som pochopil hneď v prvom momente ich kreslenia. Ide o naozaj veľmi zložité tvary v rôznych kombináciách, na ktoré človek potrebuje najskôr veľa fantázie pri ich vymýšľaní a následne ešte viac zručnosti pri samotnom vyšívaní. Veľkým rozdielom oproti predchádzajúcej technike bola pre mňa symetrickosť, ktorá sa v tomto prípade už veľmi nedodržiava, keďže nemáme štruktúru látky ako nejaké vodítko pri práci. Tvary sa od seba často odlišovali, čo je asi pri rastlinných motívoch prirodzené, veď aj v prírode je každý kvet a list iný.

Rozvojom továrenských materiálov sa obohacovala aj táto technika vyšívania a vzniklo jej tak niekoľko druhov:

Výšivky hodvábom

Vďaka ekonomickému rozvoju, ktorý v priebehu 19. storočia zasiahol západoslovenský vidiek, stúpala s rastúcim bohatstvom aj túžba po nádhere, prepychu, ktorá sa naplno prejavila v roz-

voji výšivky. V okolí Trnavy a Piešťan vznikali výšivky s rastlinným vzorom, vyšité krémovým a žltým hodvábom na tenkom bavlnenom plátne. Z hľadiska ornamentu sa držali renesančných postupov – vytvárali sa symetrické kyticové útvary, ktoré pozostávali z granátových jabĺk, karafiátov, tulipánov, ruží, lístkov a špirál [Obr. 9]. [1]

Retiazky a tamburínová technika

Drobný sled retiazok je vhodný na kresbu línií. Tie sa môžu šiť obyčajnou ihlou s uškom alebo vytvárať tzv. tamburínovou technikou na spôsob háčkovania. Na Slovensku sa táto technika usídlila najmä v oblasti Detvy a Vajnory. V ornamentike sa využívali drobné schematizované, centralizované kyticčky vyrastajúce najčastejšie zo srdca a vrcholiace kvetom rozvitého tulipánu [Obr. 10]. [1]

[Obr. 9] Realistickejšia kresba rastlín, kvetov, listov
Okolie Prievidze, polovica 19. storočia.
Zdroj: DANGLOVÁ, Oľga. *Výšivka na Slovensku*

[Obr. 10] Obravec s vtáčikmi vrastenými do rastlinnej kompozície. Vajnory, 20. storočie.
Zdroj: DANGLOVÁ, Oľga. *Výšivka na Slovensku*

Biela výšivka

Empír a biedermeier rozvinuli výšivkové umenie do krehkej jemnosti v bielej výšivke. Stehová kresba tenkou bielou priadzou vznikala na podklade jemného plátne, od ktorého závisela nielen voľba technických postupov, ale aj výsledný ornament. Biela výšivka sa tvorila náročnými technikami, presvecovala sa dierkami vďaka čomu celkovo pôsobila krehkejšie a vzdušnejšie [Obr. 11]. Táto technika sa však na Slovensku, vďaka finančnej náročnosti veľmi nerozšírila. Typická je pre oblasť Trnavy a Piešťan, kde okrem bielej farby využívali aj krémovú, žltú či červenú. [1]

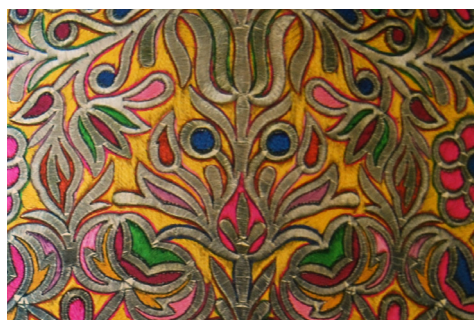
Výšivka zlatou niťou

Zlatá niť sa pre svoju pompéznosť používala v Európe už od stredoveku predovšetkým v sakrálnom prostredí. V období renesancie prenikla na Slovensku aj medzi šľachtu, ktorá si na svojich hradoch a sídlach zakladala vyšivačské cechy. Od druhej polovice 19. storočia prenikli kovové nite aj medzi roľnícke obyvateľstvo, ktoré ju používalo pri význam-

ných udalostiach. Z viacerých druhov výšivky zlatom, patrili k najpopulárnejším nášivky zlatom [Obr.12]. [1]

[Obr. 11] Detail výšivky zo sviatočnej šatky
Západné Slovensko, prelom 19. a 20. storočia.
Zdroj: DANGLOVÁ, Oľga. *Výšivka na Slovensku*

[Obr. 12] Nášivka zlatom z dienk a čepca
Čataj, prvá polovica 20. storočia.
Zdroj: DANGLOVÁ, Oľga. *Výšivka na Slovensku*

1.3 Materiál

Materiál je jedným z komponentov, ktorý určuje charakter výšivky. Od jeho štruktúry a hrúbky závisí voľba techník vyšívania, skladba motívov, a tým aj vzhľad výsledného materiálu. Na Slovensku sa používali domáce materiály a materiály továrenskej výroby, z ktorých viaceré prenikali medzi roľnícke vrstvy pod vplyvom slohovej a cirkevnej výšivky. V 19. storočí až do obdobia priemyselného rozvoja v Uhorsku začiatkom storočia dvadsiateho sa v ľudovom prostredí používalo domáce konopné a ľanové plátno.

Pokračujúci rozvoj priemyslu a s ním spojené zlepšenie hospodárskych pomerov prinieslo kvalitnejšie a cenovo dostupnejšie materiály. Tie sa v ekonomicky vyspelejších oblastiach ako Bratislava, Trnava a Piešťany začali objavovať skôr ako v ostatných oblastiach. Nové továrenské materiály priniesli výrazné zmeny vo výšivke. Začali sa uplatňovať nové techniky, ornamentika sa obohatila o nové motívy a rozšírila sa aj farebná škála. [2]

V tejto súvislosti patria k dôležitým materiálom aj vyšívacie priadze. Tie sa hrúbkou, pevnosťou a farebnosťou prispôbovali kvalite podkladu. Najstaršími vyšívacími priadzami boli konopné a ľanové nite, prírodné sfarbené alebo bielené, prípadne šafranom prifarbené na žlté. Okrem týchto priadzí sa vyšívalo hrubou bielou, červenou a modrou bavlnenou priadzou. Sviatočné a obradové odevy sa vyšívajú hodvábnymi priadzami, ktoré sa rozšírili do ľudového umenia koncom 18. storočia, ale najviac sa uplatnili v 19. storočí, najmä v bohatších rodinách. Drahými materiálmi na vyšívanie boli zlaté a strieborné kovové nite, ktoré sa šírili najmä na západnom Slovensku a vyšívajú sa nimi rukávce, čepce, šatky a mužské košele. [2]

1.4 Ornamentika

Vzory slovenskej ľudovej výšivky sa vyvíjali z jednoduchých geometrických prvkov, ktorých vznik súvisel so stehmi. Rytmičným ukladaním jednotlivých stehov zvislým, vodorovným či šikmým smerom sa vytvárali štvorčeky, zúbky, stĺpiky a linky. Ich zoskupovaním vznikali čoraz zložitejšie motívy, bohatšie na ornamentiku.

Tento proces však neprebíhal izolovane a na ľudovú výšivku mali vplyv rôzne slohové prúdy, najmä renesancia. Renesancia na Slovensko prenikala importom talianskeho nábytku, keramiky či tkanín, pričom sa túto prácu snažili napodobniť domáci majstri. Okrem toho sa niektoré kompozície na Slovensku rozšírili zásluhou talianskych renesančných vzorníkov, ktorých najčastejšími motívmi boli tulipán, klinček, granátové jablko, kalich, hviezdica, kohút, páv, jeleň, postavy Adama a Evy a podobne. Výšivka sa však inšpirovala aj v baroku, rokoku a niektoré rastlinné motívy sa inšpirovali orientálnym, najmä tureckým ornamentom. Nositeľmi renesančných vzorov boli šľachtické a meštiacke vrstvy, odkiaľ sa neskôr presunuli do ľudového prostredia. Niektoré z týchto vzorov sa prevzali bezo zmeny, iné si šičky prispôsobili a pretvorili. Okrem toho výšivku ovplyvňoval aj ornament z iných druhov ľudového umenia, napríklad z keramiky, nástenných malieb či drevených výrobkov.

Podrobnejší rozbor slovenských výšiviek ukázal, že po stránke motívov nie je príliš rozsiahla a disponuje prekvapivo malým počtom prvkov. Pestrosť akú roľnícka výšivka vzbudzuje, spočíva skôr v ich mnohopočetných variáciách. [1] Motívy vyskytujúce sa v ľudovej výšivke môžeme rozdeliť do štyroch skupín:

motívy geometrické

rastlinné

figurálne

a grafické

1.4.1 Geometrické motívy

Pomerne veľkú skupinu predstavovali vo výšivke geometrické motívy a to štvorce, trojuholníky, kosoštvorce, obdĺžniky, esička, krížené linky, kruhy, hviezdice a iné. Využívali sa najmä vo výšivke podľa počítaných nití, ale niektoré z nich nájdeme aj v predkreslenom ornamente. Z geometrických motívov sa vytvárali kompozície buď priradovaním jedného typu motívu, alebo striedaním niekoľkých motívov vedľa seba do vodorovných pásov [Obr.13]. Bežné bolo vyšívanie motívov do pásov, v ktorých veľkú úlohu zohrala aj farebná a stehová kombinácia. Geometrický ornament charakterizoval výšivku v oblasti Záhoria, Nitry, Čičmian a Horehronia. [2]

1.4.2 Rastlinné ornamenty

Najväčšiu skupinu v ľudovej výšivke na Slovensku zastupujú rastlinné ornamenty. Tie sa často kombinovali najmä pri výšivke podľa počítaných nití s geometrickými tvarmi. No rastlinná ornamentika sa naplno rozvinula až vo výšivke podľa predkresleného vzoru, v období keď sa do použitia voľne dostali továrenské materiály. Základnými motívmi v rastlinnom ornamente boli tulipán, klinček, granátové jablko, okrúhly lupeňový kvet a ruža, ktoré dopĺňali ďalšie rozličné kvietky, vetvičky, puky, lístky, dubový list a na západnom Slovensku aj motív hrozna [Obr.14]. [2]

[Obr. 13] Vzory z rukávco
Dolná Mariková, 1900 až 1920.
Zdroj:CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

[Obr. 14] Vzory z rukávco
Záriečie, prvá polovica 20. storočia.
Zdroj:CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

1.4.3 Figurálne ornamenty

Menšiu skupinu vo figurálnej ornamentike predstavovali zvieracie motívy, napr. vtáky, kohúty, pávy a jelene. No najčastejšie môžeme na výšivke pozorovať rôzne štylizované práve motívy vtákov. Figurálne motívy postáv ľudí sa vo výšivke objavujú len veľmi zriedka a aj to len v niektorých oblastiach. Najviac sa spodobňovali postavy Adama a Evy [Obr. 15].

No pomerne frekventovaným motívom je srdce. To sa vyskytovalo takmer na celom Slovensku na výšivke podľa počítaných nití, ale aj vo výšivke podľa predkresleného vzoru. Rôznorodosť srdcového motívu sa dosahovala najmä členením vnútornej strany. [2]

1.4.1 Grafická ornamentika

Okrem týchto motívov sa v ľudovej výšivke objavujú aj grafické motívy. Vo forme písma, ako mená, iniciály, datovania a pod. nájdeme na bytových textíliách, rukávcoch, zásterách či ozdobných vreckovkách [Obr. 16]. [2]

[Obr. 15] Strom života
Šoporňa, 1985.
Zdroj: CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

[Obr. 16] Taška na hrebene. Drieňové, 20. storočie
http://drienican.sk/wp-content/uploads/2012/07/Vystava- ludovych-krojov-a-vysiviek-2012-Drienican_029-692x520.jpg

1.5 Farebnosť

Farebnosť tradičnej výšivky vo veľkej miere závisela od použitého druhu materiálu. Začiatky výšivky na Slovensku charakterizovala striedmosť a jednoduchosť vo farebných kombináciách. Najstaršie odevy a textílie zdobila jednofarebná výšivka, a to biela a prírodná, podmienená sfarbením konopných a ľanových priadzí, žltá, ktorá sa získavala farbením prírodnými farbivami a červená. Sekundárne sa vedľa nich objavuje aj čierna a modrá.

V 19. storočí farebnosť značne ovplyvnila dostupnosť továrensky vyrobených materiálov ako hodvábne, vlnené a bavlnené priadze rôznej kvality. Táto široká farebná škála vyšívacích materiálov núkala vyšívačkám nové možnosti uplatniť výtvarný cit a zmysel pre harmóniu farieb. K zaužívaným kombináciám sa postupne pridávali ďalšie odtiene spočiatku vo forme detailov, neskôr boli vyšívačky odvážnejšie a volili aj dovedy nemysliteľné kombinácie. Koncom 19. storočia sa už vykryštalizovalo použitie farieb a ich kombinácia v jednotlivých regiónoch Slovenska. Pôvodne mala farba aj symbolický význam, ktorý spočíval v predstave o jej zázračnej moci. Napríklad červená symbolizovala krv a život, bola protikladom chorôb, starnutia a smrti. Často sa používala na odevy mládeže, kde vyjadrovala radosť zo života a lásku. Protikladom bola čierna farba na odevy staršej generácie ako symbol tmy, staroby, smútku a smrti. V niektorých oblastiach sa smútok vyjadroval bielou farbou, ktorá bola väčšinou farbou nevinnosti. Žltá zase vyjadrovala teplo a životodarné slnko.

Farebnosť bola aj dôležitým ukazovateľom pri určovaní veku a stavu nositeľa. Odev mladých sa vyznačoval pestrou, jasnou výšivkou, zatiaľ čo farebne striedmejšia bola výšivka strednej a staršej generácie. Skromnejší ornament a farebnosť sa uplatnili aj na pracovných odevoch, na rozdiel od sviatočného a obradového odevu, kde výšivka vynikala bohatosťou a pestrosťou. [2]

1.6 Lokálne odlišnosti

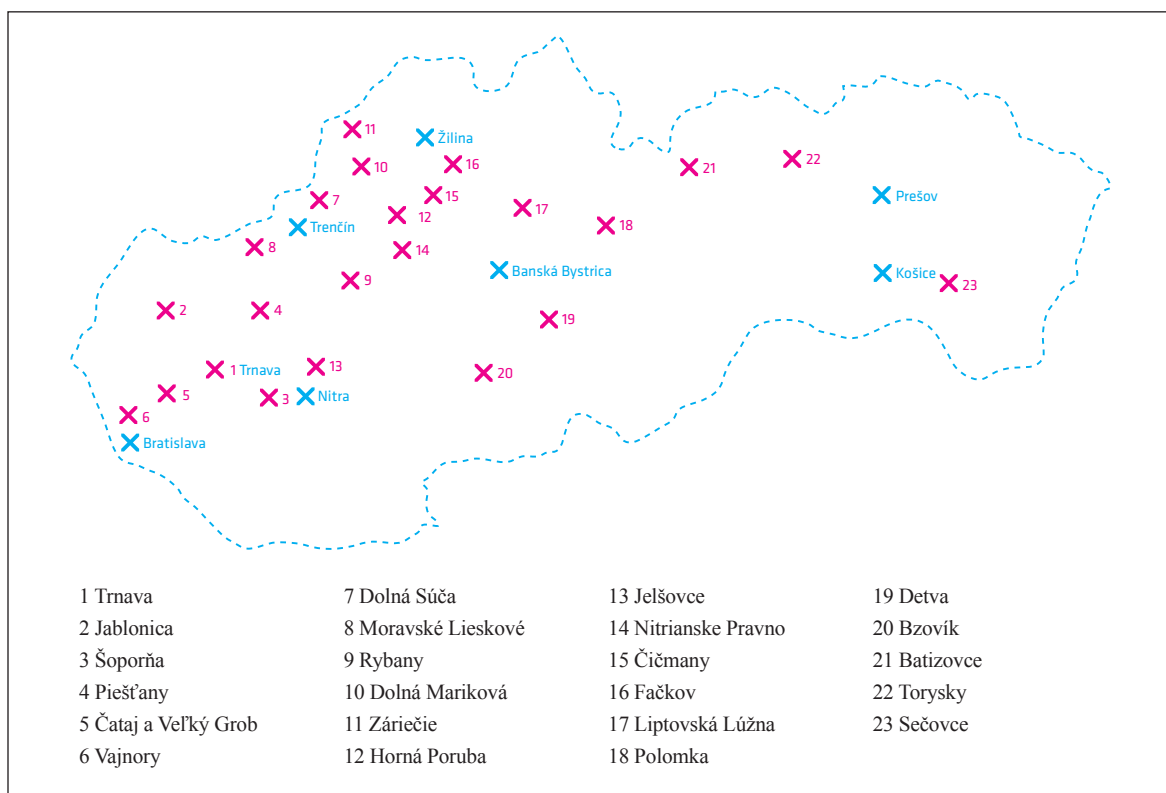
Hoci sa vo výzdobe kroja a textilu stretneme s výšivkou takmer na celom Slovensku, sú oblasti, kde sa technická a ornamentálna stránka výšivky rozvinula do rozmanitej škály, ako napríklad úrodné vinohradné kraje západného Slovenska. Na iných miestach, ako napríklad na Orave, v Turci a veľkej časti východného Slovenska sa nevyvinula vôbec alebo jej podoby boli nevýrazné. Bohatstvo či chudoba boli teda určite rozhodujúcim činiteľom. No k odlišnostiam neprispievali len faktory hospodárskeho a materiálneho života. Vstupovalo sem najmä úsilie o spoločenské odlíšenie a spoločenské uznanie. Inšpiráciou lokálnych estetických iniciatív mohla byť výrazná postava výtvarne nadanej vyšivačky, ktorú nasledovali ostatné ženy. Dobré vyšivačky sa usilovali prísť do kostola vždy s nejakou novinkou na rukávcoch či čepcoch. Snažili sa oživiť a obohatiť pôvodný vzor, no zároveň neprekračovať konzervatívne tradície. Rozhodujúcim činiteľom stratégie odlišnosti mohla byť tiež etnická príslušnosť alebo náboženstvo. V porovnaní s katolíkmi evanjelické obyvateľstvo sa prikláňalo v krojovej výzdobe k väčšej striedmosti a farebnej umiernenosti.

Príbuzné vzory výšiviek danej lokality boli výsledkom napodobňovania a ich variantnosť sa pohybovala len v medziach lokálneho výšivkového štýlu, ktorý sa tradoval ako prirodzený prvok kultúrneho dedičstva. Opakovanie však nikdy nebolo mechanické, na tú istú tému vznikali vždy nové a nové varianty. A práve pri tvorení variantov sa naplno prejavila kreativita. Aj vďaka svojej kreatívnej odlišnosti a zručnosti sa tieto ženy posúvali ďalej a stávali sa profesionálnymi vyšivačkami s rozpoznateľným štýlom výšivky. Materiál, farebná škála vyšivacích nití, ornamentálne prvky, kompozícia a technologické postupy boli hlavnými ukazovateľmi charakteru odevu. [2]

2 REGIÓNY ĽUDOVEJ VÝŠIVKY

Vývoj a pretrvávajúce výšivky na Slovensku prebiehali nerovnomerne. Túto skutočnosť podmieňovalo niekoľko faktorov ako blízkosť priemyselného centra, migrácia obyvateľstva alebo záujem meštianskych vrstiev o výšivku. Podľa doterajšieho stavu výskumu môžeme ľudovú výšivku z hľadiska regionálneho rozšírenia rozdeliť do 26 oblastí s prihliadnutím na výtvarnú úroveň, rôznorodosť techník, možnosť využitia na odevu a textíliách ako aj na základe kultúrneho významu. [2]

Ja som sa rozhodol tieto oblasti usporiadať podľa súčasných slovenských krajov a toto rozdelenie neskôr využijem aj pri tvorbe praktickej práce.

[Obr. 17] Mapa Slovenska. Výskyt ľudovej výšivky.

Zdroj: Autor

2.1 Bratislavský kraj

Bratislavský kraj patril v minulosti medzi bohatšie oblasti Slovenska, najmä vďaka závo-
dom a vinohradníctvu. Tvorila sa tu bohatá výšivka, ktorá zažila svoj najväčší rozmach prí-
chodom továrenských materiálov.

Oblasť vinohradníckych obcí na východ od Bratislavy a v okolí Pezinka s osobitou výšiv-
kou sa dáva do súvisu s chorvátskou kolonizáciou v 16. storočí. Výšivku ornamentálne cha-
rakterizuje štylizovaný rastlinný ornament (halúzky, kvety, tulipán, klinček, vtáky). Výšivka

má jasnú kresbu a symetrickú kompozíciu, farebne sa uplatňovali trojfarebné kombinácie s prevahou bielej a žltej. [3]

Vajnory a okolie

Charakteristická pre Vajnory a okolité obce bola jemná výšivka podľa predkresleného vzoru. Výtvarne pôsobivé kompozície vznikali najmä na pleciach a na mužských košeliach. Výšivka sa vyznačovala drobnou kresbou, osobitou kompozičnou stavbou aj samotnou technikou. Charakteristická bola štylizovaná rastlinná ornamentika s dominujúcim tulipánom. Ďalej bolo zastúpené granátové jablko, klinček, ďatelina, okrúhly kvet, srdce, motív vtáčika a doplnujúce lístky, úponky a špirály. Pôvodná predkreslená vajnorská výšivka bola žltá a postupne sa k nej pridala biela, čierna, červená, zelená, modrá, ružová [Obr. 18]. [2]

Čataj a Veľký Grob

Čatajská výšivka zdobila ľudový odev, ktorý sa nosil iba v dvoch obciach ležiacich v susedstve trnavskej oblasti. Typicky čatajský odev tu nosila iba evanjelická časť obyvateľstva, katolíci nosili odev patriaci k trnavskej župe.

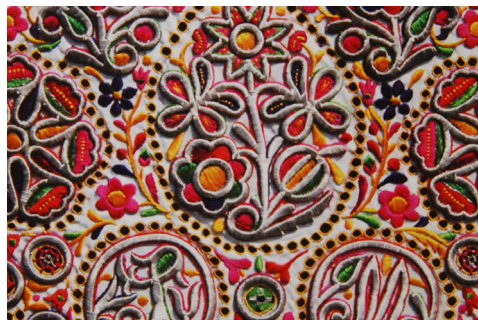
Osobitnú skupinu v čatajskej výšivke predstavuje krížiková výšivka, vyskytujúca sa na konopných šatkách a kútnych plachtách. V ornamentike prevládali štylizované kytice v kombinácii so zvieracími motívmi ako kohút, páv, dvojhľavý orol a vtáčiky. Typické pre ornament boli figurálne motívy najmä rady ženských postáv.

Najrozšírenejšia sa však stala predkreslená rastlinná výšivka. Začala sa uplatňovať nástupom továrenských materiálov a z hľadiska farebnosti, techník aj ornamentu je čatajská výšivka bohatá a mnohotvárna [Obr. 19]. Charakteristickou sa stala červená farba s čiernou kontúrou a neskôr drobné štylizované ornamente. [2]

Výšivka v okolí hlavného mesta aj vďaka lepšej sociálnej situácii patrí v rámci Slovenska k tým bohatším a zdobenejším. Oproti ostatným krajom ma u nej zaujala najmä zaujímavá štylizácia ľudí, hlavne žien vo veľkých sukniach. No za najkrajšie výšivky tejto oblasti považujem výšivky z Vajnor zobrazujúce barančekov a jelene s veľmi špecifickými parohami. Pri štúdiu a kresbe jednotlivých ornamentov bolo zaujímavé sledovať prechod od výšivky podľa počítaných nití na predkreslenú výšivku, vďaka lepšej dostupnosti továrenských materiálov.

[Obr. 18] Detail z kútnych plachiet
Okolie Vajnor, 19. storočie
Zdroj:CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

[Obr. 19] Detail šatky
Čataj, prvá polovica 20. storočia
Zdroj:CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

2.2 Trnavský kraj

Trnavský kraj patril medzi oblasti s najdekoratívnejšou výšivkou na Slovensku. Tu sa začali skôr než inde používať materiály, ktoré vyrábali koncom 18. storočia v blízkych manufaktúrach a v 19. a 20. storočí vo fabrikách. Koncom 19. storočia sa už trnavská výšivka stáva hľadaným módnym artiklom aj pre mestských záujemcov. [3] V tomto regióne sa vyvinulo niekoľko oblastí s výraznou výšivkou, centrom regiónu sa stali najmä Trnava a Piešťany, no výnimočný štýl si vytvorili aj v okolí Jablonice a Šoporne.

Trnava

Trnava tvorí najrozsiahlejšiu oblasť na Slovensku, charakterizovanú rovnakým ľudovým odevom a výšivkou. Rozmanitosť kraja sa prejavuje v mnohotvárnej, pestrej a esteticky pôsobiwej výšivke. Sú tu zastúpené takmer všetky známe techniky vyšívania, tak podľa počítaných nití, ako aj podľa predkresleného vzoru. Nájdeme tu mnohé varianty ornamentálnej výzdoby od jednoduchej geometrickej cez zložitejšie rastlinné kompozície až po náročné, inšpirované barokom.

Najstaršie výšivky z 18. storočia vytvárajú do štvorcov štylizované kytice vo väzoch, obohatené často o motív páva, barančeka, vtáka či jeleňa. V neskoršom období je ornament poňatý viac geometricky, usporiadaný do horizontálnych pásov vytvorených z hviezdíc, srdc a kosoštvorcov.

Výrazné zmeny nastali príchodom továrenských materiálov ako aj nových druhov priadzí, ktoré začali prenikať medzi ľudové vrstvy. Vo výšivke sa uplatnili náročné techniky ako dierky, gatry či nášivky zlatými a striebornými priadzami. Základom ornamentálnej kompozície boli štylizované tulipány, klinčeky a iné kvety vyšívané červenou alebo čiernou priadzou. [2]

Jablonica

Jablonická výšivka je dekoratívna, pestrofarebná a právom sa pokladá za najbohatšiu a najnápadnejšiu v oblasti Záhoria. Je pre ňu charakteristický veľkoplošný rastlinný ornament vyšíty plným plochým stehom [Obr. 20]. [2]

Piešťany a okolie

V druhej polovici 19. storočia sa zásluhou továrenských materiálov rozšírili nové techniky, z ktorých v okolí Piešťan vyčnievali najmä dierky. Typické boli kvetinové motívy štylizované do kruhu s rôzne členenou vnútornou plochou. K často používanej žltej farbe pristúpili odtiene modrej, zelenej a ružovej, čo bolo špecifikum tejto oblasti, keďže inde ostávala dierková výšivka biela. Začiatkom 20. storočia začali vyšívачky na plátne vyrezávať väčšie plochy a vytvárali listy, lupene tulipánov a oválne časti kvetov. [2]

Šoporňa

Charakteristickým znakom šoporňanskej hustej výšivky bolo komponovanie geometrických a rastlinných motívov do obdĺžnikových a štvorcových obrazcov. Typické boli motívy srdiečok, kvetov, hviezdíc, zúbkov, tulipánov a pod. Jednotlivé štvorce a obdĺžniky na seba organicky nadväzovali a kompaktné zaplňali plochu, takže výšivka vytvárala pôsobivý mozaikový obrazec [Obr. 21]. [2]

Na výšivkách z oblasti Trnavského kraja je naozaj pozoruhodná ich rozmanitosť. Využívali sa tu všetky techniky a vďaka lepšej ekonomickej situácii tu boli oveľa dostupnejšie aj špeciálne materiály, ktoré ornament ešte viac obohatili. Mňa na tomto kraji pri kreslení najviac zaujali rôzne štylizácie vtákov. Tí boli v ornamentoch využívaní veľmi často spolu s rastlinnými motívmi, najmä po rozšírení továrenských materiálov.

[Obr. 20] Detail z rukávčov
Jablonica, začiatok 20. storočia
Zdroj:CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

[Obr. 21] Detail kútnej plachty
Dolné Orešany, druhá polovica 19. storočia
Zdroj:CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

2.3 Trenčiansky kraj

Trenčiansky kraj leží na rozsiahlom území, ktoré siaha od moravských až po poľské hranice. Pre južnejšiu časť je typická rozvinutá výzdoba odevu, no čím ďalej na sever úmerne s hospodárskymi pomermi výzdoby ubúda, až k celkom jednoduchému odevu. [3]

Dolná Súča

Chudoba tejto kopaničiarskej oblasti v 19. storočí poznačila aj ľudový odev a výšivky, ktorá ho zdobila. Nevynikala bohatosťou vzorov, farieb ani techník, no zaujala svojou jednoduchosťou, nenápadnosťou a pri tom výtvarnou a estetickou pôsobivosťou.

Výšivka zdobila najmä goliere a manžety rukávov. Základom boli geometrické štylizované motívy ako hviezdy, špirály, kvety a charakteristické kolieska. Motívy sa navzájom spájali a kombinovali v pásovej zostave ohraničenej zúbkami či zmnoženými linkami. Výšivka je pozoruhodná svojou farebnosťou. Charakterizuje ju výlučne červená farba a to aj po začlenení rôznych továrenských materiálov. [2]

Moravské Lieskové

Výrazným znakom tejto výšivky je drobnoplošný ornament zo štylizovaných rastlinných motívov. Na rukávoch a čepcoch výšivka kompaktné pokrývala vymedzenú plochu. Dominantou tvoril stredový pás s jednofarebným základom, v ktorom sa striedalo niekoľko farebných motívov. Najčastejšie to bol tulipán, srdiečko a štvorlístok [Obr. 22]. [2]

Rybany

Takzvaná rybiarska výšivka kompozične striedala jednoduché a zložitejšie geometrické motívy s plnou plochou s výrezom a to v bielom a prírodnom sfarbení. Neskôr rozvojom továrenských materiálov začali vyšivačky geometrické vzory kombinovať s rastlinnými podľa predkresleného vzoru. Typickými motívami boli srdce, vtáčik, tulipán, granátové jablko a klinček. Farebne sa uplatnila kombinácia dvoch farieb, najmä červenej, modrej, zelenej a žltej. [2]

Dolná Mariková

Marikovská dolina bola v minulosti chudobným krajom so skromnými životnými podmienkami, čo sa prejavilo aj na miestnej výšivke. Až do konca prvej svetovej vojny sa tu odev zhotovoval z domácich materiálov z konopného plátna a súkna. Charakteristická pre výšivku je jednoduchosť, funkčnosť a farebná striednosť. Typické boli techniky podľa počítaných nití, ktorými sa vytvárali kolieska a baranie rožky.

Ornament pozostával z geometrických prvkov. Štvorce, kosoštvorce, hviezdice a d'ateliny dopĺňali drobné štvorčeky, kolieska, trojuholníky, baranie rožky a linky. Typickou bola červená farba v kombinácii s čiernou, neskôr aj modrou. [2]

Záriečie

V tejto oblasti nájdeme dva druhy výšivky: bielu výšivku na čepcoch a farebnú výšivku podľa predkresleného vzoru na rukávcoch, zásterách a mužských košeliach. Prevahu mal dekoratívnejší rastlinný ornament s motívom ruží, kvetov a lístkov. Za typické pokladáme kombinovanie geometrických prvkov s rastlinnými a zoomorfnými prvkami. Stredom kompozície bol pás, ktorý lemovali do plochy vybiehajúce voľne štylizované motívy. [2]

Horná Poruba

Tradičná hornoporubská výšivka zaujme predovšetkým ornamentálnou skladbou s viacerými archaickými prvkami. Ornamentálne najbohatšia výšivka bola na pleciach rukávcoch a na prednej časti mužskej košele. Charakteristické pre výšivku boli geometrické ornamente komponované do štvorcov. Tradičnými motívmi boli kolieska, hviezdičky a lístkové motívy. [2]

Výšivky trenčianskeho kraja sú pre mňa srdcovou záležitosťou, pretože je to moje rodisko. Tu som sa prvýkrát vôbec stretol s ľudovou výšivkou, keď som u babky videl vyšívané dečky s nápisom „Kde Boh hospodári, tam sa dobre darí.“ obklopené červenými ružami. Keďže je tento kraj naozaj veľký, nedá sa ľahko zovšeobecniť charakter výšivky, no pre väčšinu oblastí bola typická skromnejšia výšivka podľa počítanej nite. Tá prevládala aj v rodnej dedine mojej mamy, Dolnej Marikovej, kde sa vyšívané kroje prestali nosiť až po druhej svetovej vojne. Veľmi zaujímavé sú aj výšivky, ktoré vďaka farebnosti a tvaru pôsobia ako optická ilúzia [Obr. 23].

[Obr. 22] Zadná časť čepca
Moravské Lieskové, začiatok 20. storočia
Zdroj: CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

[Obr. 23] Vzory rukávcoch
Okolie Lubiny, začiatok 20. storočia
Zdroj: CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

2.4 Žilinský kraj

Žilinský kraj sa rozprestiera na severe Slovenska, ktorý patril medzi ekonomicky menej vyspelé oblasti Slovenska. Hornatý a neúrodný kraj bol v minulosti príčinou, že Orava a iné oblasti žilinského kraja boli jednými z najzaostalejších kútov Slovenska, odkiaľ odchádzali chlapi do sveta za prácou. Je to však aj kraj s krásnou prírodou, Liptov a Tatry inšpirovali vyšivačky, ktoré tieto prírodné motívy vo svojich dielach často spodobňovali. [3]

Čičmany

Čičmanský ľudový odev zaraďujeme k najozdobnejším a najznámejším ľudovým odevom na Slovensku. Miestnu výšivku charakterizujú geometricky poňaté vzory vyšívané technikami podľa počítaných nití. Základ kompozície vytvárali väčšie motívy zoradené do pásových zostáv, ktoré dotvárali ozdobné linky alebo drobné motívy a prvky. Typickými prvkami sú kosoštvorce, esíčka, závitnice, hviezdice, krížové vzory a srdcia. Pôvodná farba výšivky bola biela a prírodná v kombinácii s červenou alebo oranžovou [Obr. 24]. [2]

Fačkov

Výšivka z okolia Fačkova sa po ornamentálnej stránke podobá na výšivku čičmanskú, no výrazne sa odlišuje farebnosťou. Pre túto oblasť bola charakteristická geometrická výšivka. Prevládajúcimi motívmi boli srdcia, hviezdice a kosoštvorce s rôzne členenou plochou. Farebnosť týchto výšiviek bola rozmanitá. Na starších prevládali červená, modrá a čierna a neskôr viacfarebné kombinácie s použitím zelenej, ostroružovej, žltej a fialovej farby [Obr. 25]. [2]

Liptovská Lúžna

Najstaršiu výšivku v tomto okolí charakterizuje skromnosť a jednoduchosť. Technikou vyšívania podľa počítaných nití sa vytvárali geometrické vzory zostavené z hviezdíc, srdiečok, kruhov a polkruhov. Vyšívalo sa priadzou bielej farby, prípadne v kombinácii s prírodnou. Ornamentika bola komponovaná do pásov, v ktorých sa striedali väčšie, do kruhov štylizované motívy. [2]

Žilinský kraj patril v minulosti medzi tie chudobnejšie a tak vyzerala aj ich výšivka. Väčšinou išlo o geometrické ornamenty vyšívajúce podľa počítaných nití. Mne sa však miestna výšivka páči, práve vďaka svojej jednoduhosti, okrem toho čičmianska ornamentika na odevoch a tradičných dreveniciach je pre mňa typickým symbolom Slovenska.

[Obr. 24] Vzory z rukávco
Čičmany, prvá polovica 19. storočia
Zdroj: CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

[Obr. 25] Vzory z rukávco
Fačkov, začiatok 20. storočia
Zdroj: CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

2.5 Nitriansky kraj

Pre tento kraj je typická veľká rozloha, geografická a hospodárska rôznorodosť, rozvinutá remeselná výroba – to všetko pôsobilo, že i výšivka sa vykryštalizovala do veľkého počtu variantov, na ktoré malo značný vplyv aj vierovyznanie. Katolíci zotrvali dlhšie pri starších formách odevu a rozvinuli bohatšiu výšivkovú výzdobu a pestrosť, kým evanjelické dediny prevzali skôr mestské formy, odev bol tmavší, menej zdobený.

Juh tohto kraja bol rovinný, úrodnejší, pestovala sa tam aj vinná réva, sever hornatejší s náleziskami rudy. Južné oblasti s roľníckou kultúrou si zachovali ľudový odev, severnejšie obce boli chudobnejšie a ľudia postupne začali prechádzať koncom 19. storočia k mestskému odevu. [3]

Jelšovce

Najtypickejšiu výšivku nachádzame na rukávcoch. Základom kompozície je výrez, ktorý dotvárajú ozdobné linky a typické okrajové motívy. Častým okrajovým motívom je tzv. lakaťos, je to štvorček obklopený šiestimi alebo ôsmimi kolieskami, známymi ako osie hniezda. Vo farebnosti prevláda skromnosť a striednosť. Používala sa červená, čierna, tmavomodrá farba. [2]

Nitrianske Pravno

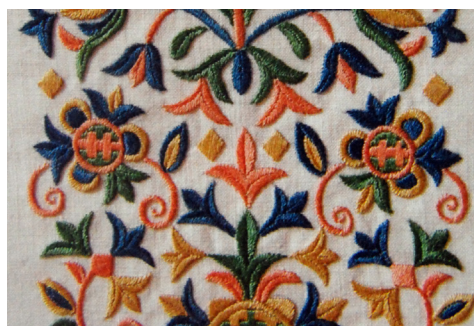
Výšivka z okolia Nitrianskeho Pravna je pozoruhodná ornamentálnou bohatosťou, kompozičnou skladbou a technickou dokonalosťou. Používali sa jednoduché farebné kompozície v bielej a krémovej a v odtieňoch červenej, fialovej a zelenej farby [Obr. 26]. Pravniansku výšivku charakterizoval štylizovaný rastlinný ornament, v ktorom nájdeme motív tulipánu, srdca, granátového jablka a okrúhleho kvetu. Tieto ornamente dopĺňali hviezdičky, špirály, puky a stonky. Výrazné miesto zaujímal vtáčí motív. Vtáčiky sa vyznačovali jednoduchou pretiahnutou lí-

niou tela s rôzne členenou výplňou. Pozoruhodné bolo dekoratívne stvárnenie chvosta, zobáka, krídel a korunky. Z pásového základu vychádzali zväčša dva rovnaké samostatne komponované celky v podobe kytice, rozvetveného kvetu alebo stromu života. Vyrastali často z jedného bodu, symetricky sa rozrastali a šírili do väčšieho dominujúceho motívu [Obr. 27]. [2]

Nitriansky kraj patril medzi vyspelejšie oblasti Slovenska, čo možno vidieť aj na technikách, ornamentoch a materiáloch samotnej výšivky. Prevládal rastlinný motív a výšivka podľa predkresleného vzoru. Mňa zaujalo, že aj napriek bohatej výzdobe sa v tejto oblasti zachovala farebná jednoduchosť. Rovnako ma pri spracovávaní potešil veľký počet vtáčích motívov a ich netradičné štylizácie, ktoré pôsobili niekedy až fantasticky rozprávkovko.

[Obr. 26] Detail šatky
Okolie Prievidze, prvá polovica 19. storočia
Zdroj:CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

[Obr. 27] Detail stuhy k čepcu
Okolie Prievidze, prvá polovica 19. storočia
Zdroj:CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

2.6 Banskobystrický kraj

Pre tento kraj ležiaci v strede Slovenska je charakteristické laznické osídlenie a pastierstvo v južnej časti a náleziská vzácnych kovov a bane v severnej časti. Tieto ukazovatele ovplyvnili aj ráz výšivky v tejto oblasti. Ešte na začiatku 20. storočia bola výzdoba roľníckeho obyvateľstva veľmi jednoduchá. Farebnosť sa viazala na konopné a ľanové nite. Až po prvej svetovej vojne sa zmenil materiál, farebnosť a prišli na rad aj zložitejšie techniky.

Vo Zvolenskej župe náleziská vzácnych kovov a železa a s nimi súvisiace baníctvo podmienili spoločensko-hospodársky vývoj. Čulý styk dedín s mestečkami a mestami spôsobil, že ľudový odev postupne preberal mestské prvky a koncom 19. storočia sa prestal nosiť. [3]

Polomka

Pre oblasť Horehronia je typický výšivkový výtvarný prejav s bohatou škálou techník, vzorov a farebných kombinácií. Vo výšivke do konca 19. storočia prevláda jednoduchosť v technikách, ornamentoch i farebnosti. Neskôr sa príchodom továrenských materiálov rozvinuli nové, nároč-

nejšie techniky vyšívania a vznik bohatej ornamentiky. Vyšívalo sa farebnými priadzami, najmä červenou, čiernou, žltou a modrou. Ornamentiku charakterizujú prísne geometrické motívy, v ktorých dominuje kosoštvorec, ďalej trojuholník, štvorec, esíčka, hviezdice a krížené linky [Obr. 28]. Charakteristická bola pestrofarebnosť so základnou červenou farbou vo všetkých odtieňoch. [2]

Detva

Pôvodná výzdoba odevov sa zakladala na technikách vyšívania podľa počítaných nití. Týmito technikami sa vytváral skromný geometrický ornament zostavený z rytmicky sa opakujúcich zúbkov, hviezdíc, polhviezdíc a liniek. Koncom 19. storočia zásluhou retiazkovej techniky postupne výšivka nadobudla formy rastlinného, predkresleného ornamentu. V bohatých ornamentálnych zostavách sa používal variant jedného, prípadne dvoch až troch motívov. Najčastejšie sa vyskytovali tulipán, ružica, granátové jablko, ľaliové kvety, dubové listy, osie hniezda, hviezdčky a pod. Farebnosť vychádzala z prírodnej farby plátna a z odtieňov žltej a oranžovej farby. Neskôr, začiatkom 20. storočia sa pridali aj červená, modrá, zelená a fialová farba. [2]

Bzovík

Okolie Bzovíka tvorilo v minulosti významnú výšivkársku oblasť. Prevládajúcou a typickou technikou bol krížikový steh, ktorý sa vyznačoval mimoriadnou drobnosťou. Ornamentálne aj kompozične najpozoruhodnejšia výšivka vznikla na pleciah rukávov. Základ tvoril pás výšivky na sieti vytvorenej dvojsmerným vyťahovaním nití. Výšivka sa vyznačovala drobnými očkami siete a štylizovaným ornamentom s motívmi hviezdíc, kvetov a srdiečok [Obr. 29]. [2]

Vďaka využívaniu techniky podľa počítaných nití je Banskobystrický kraj oblasť, kde prevláda geometrický ornament. No prekvapilo ma, že aj napriek tomu sa tu rozšíril najmä rastlinný motív, typický pre predkreslenú výšivku. Geometricky štylizované kvetiny na mňa pôsobili nadsťasovo a vďaka svojej symetrickosti a jednoduchosti sa veľmi dobre spracovávali.

[Obr. 28] Výšivka z čepca
Polomka, začiatok 20. storočia
Zdroj:CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

[Obr. 29] Vzory z rukávov
Bzovík, začiatok 20. storočia
Zdroj:CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

2.7 Prešovský kraj

Kraj na východe Slovenska ovplyvnili najmä kolonizačné vlny Nemcov, Rusínov a goralov a tiež existencia početných spišských miest s remeselníkmi, ktorí zásobovali aj roľníckeho obyvateľa a ktorí ovplyvnili celú kultúru, nárečie i odev. [3]

Batizovce

Výšivanie v tejto oblasti nemalo dávnu tradíciu, začalo až na konci 19. storočia. Významné miesto patrilo výšivke na ručne zhotovenej sieťovine. Technika výšivky sa zakladala na preťahovaní cez očká siete. Charakteristický bol štylizovaný ornament s motívmi vetvičiek a kvietkov. Neskôr do ornamentiky prenikali realistickejšie prvky, ktoré narušili jednoduchosť kompozície. Vyšivali sa realistické kvety, bohaté kytice vo vázach a zoomorfné motívy [Obr. 30]. [2]

Torisky

Výšivka zdobiaca ženský odev celkovým poňatím a ornamentikou s prvkami archaického charakteru sa pokladá v oblasti Spiša za výtvarne najhodnotnejšiu. Technikami počítaných nití sa vyšivali manžety na rukávcoch a mužských košeliach. Boli to drobné, stonkovým stehom vyšité štvorčeky, šachovnicovo upravené do tvaru kosoštvorcov. V kompozícii sa striedali s motívmi hviezdíc, srdiečok, so zvislými linkami a pásmi [Obr. 31]. Pôvodná čisto červená a červeno-biela farba ustúpila a začali sa vyšívať viacfarebné vzory. Predkreslený typ výšivky využíval motív srdiečka, kolieska, špirálky, trojlístku a na rukávcoch aj vtáčika. Ornamentika nevynikala bohatstvom motívov, ale skôr variabilitou ich kombinácií. Charakteristický bol špirálový motív, ktorý v rôznych veľkostiach tvoril napríklad stred kvetu alebo štylizovaný kvet. [2]

Prešovský kraj na východe patril k chudobnejším, kde sa výšivka veľmi nerozvinula, no našli sa miesta, kde vznikli veľmi špecifické ornamente. Zaujímavé je používanie krúžkov a špirál, ktoré jednoduchú krížikovú výšivku ozvláštnili.

[Obr. 30] Zakončenie plachty
Mengusovce, koniec 19. storočia
Zdroj: CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

[Obr. 31] Manžeta na rukávcoch
Torisky, začiatok 20. storočia
Zdroj: CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

2.8 Košický kraj

Košický kraj na východe Slovenska bol diferencovaný na základe etnických, sociálnych a náboženských odlišností. Maďarské obyvateľstvo na juhu, zväčša kalvinisti nosili striedmy odev – tmavé farby, dlhé sukne s takmer žiadnou výzdobou. Slovenské obyvateľstvo sa inšpirovalo inými okolitými slovenskými oblasťami ako Spiš, Šariš a Zemplín. [3]

Sečovce

Výšivka zdobila odev v strednej a južnej časti Zemplína. Z hľadiska techník, ornamentiky a farebnosti bola výšivka veľmi jednoduchá. Charakterizoval ju jednoduchý geometrický ornament zostavený z kosoštvorcov, trojuholníkov, koliesok a liniek. Upravovali sa do úzkych pásov, v ktorých sa opakoval jeden alebo dva varianty motívov. Základnou technikou bol drobný krížikový steh a čierna farba výšivky. Neskôr sa z nej vyvinula dekoratívna výzdoba. Čierna sa začala kombinovať s modrou a žltou, geometrický ornament sa postupne menil na rastlinný štylizovaný do kvetov, listov a d'ateliniek. Na začiatku 20. storočia už dominoval rastlinný ornament a motív ruže [Obr. 32, 33]. [2]

Najzaujímavejšou časťou na košickej výšivke je jej farebnosť. Narozdiel od ostatných oblastí na Slovensku sa tu väčšinou používala čierna farba. Tá spolu s jednoduchými geometrickými tvarmi výšivky pôsobí veľmi decentne a elegantne.

[Obr. 32] Mužská košela
Sečovská Polianka, začiatok 20. storočia
Zdroj:CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

[Obr. 33] Zakončenie rukávca
Sečovská Polianka, 1920
Zdroj:CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka*

3 ĽUDOVÁ TRADÍCIA VO SVETE

Slovensko nie je zďaleka jedinou krajinou, kde sa rozvinula ľudová ornamentika, ktorá sa prejavila v mnohých remeslách ako drevorezba, hrnčiarstvo a samozrejme výšivka. Tieto tradičné ornamente vznikali takmer v každej krajine a podobnosť so slovenským ornamentom možno vidieť najmä v slovanských krajinách, v mnohých oblastiach na Balkáne a tiež v škandinávskych a pobaltských európskych krajinách. Práve v týchto krajinách možno nájsť príklady inšpirovania sa a využitia tradičnej ľudovej ornamentiky v súčasnom designe a tiež využitia tradičných remeselných techník.

3.1 Hvass&Hannibal

Hvass&Hannibal je multidisciplinárne design štúdio sídliace v Kodani, ktoré v roku 2006 založili spolužiačky Nan Na Hvass a Sofie Hannibal. Tieto dizajnérky skĺbujú vo svojich prácach pre klientov v Európe, Ázii a Spojených štátoch ilustrácie a konceptuálny design. Okrem grafických prác štúdio pracuje aj na fotografických projektoch a navrhujú kostýmy pre jednu z najslávnejších dánskych kapiel Efterklang.

„U nás v štúdiu veríme vo výzvy, ktoré posúvajú naše limity a najväčším cieľom je priniesť neobyčajný výsledok, nezáleží aké veľké alebo malé zadanie je. Vždy sa snažíme ponoriť do konceptu a hľadáme najkreatívnejší nápad, ktorý dá nášmu klientovi unikátne a umelecké riešenie. Veríme tiež, že naše schopnosti a myseľ sa vyvíjajú aj prostredníctvom súkromných projektov, vďaka ktorým sa rozvíja inšpirácia a preto sa snažíme nastoliť si určitú rovnováhu medzi komerčnými zákazkami a tými súkromnými.“ [4]

Tieto dizajnérky sa vo svojich prácach často inšpirujú tradičnými prvkami dánskeho umenia. Okrem geometricky štylizovanej výšivky je to aj patchwork a zobrazovanie tradičnej dánskej prírody a vidieka.

V roku 2009 vytvorili sériu 16 drevených obrazov: Sedem vytvorených z geometrických tvarov „Assorted Hybrids # 1-7“ [Obr. 34] a deväť mozaikových obrazov fantazijných a magických miest. Geometrické vzory boli inšpiráciou aj pri vzniku op-art tapisérie pre výstavu If You Could Collaborate, rovnako ako v roku 2011 pri navrhovaní albumu pre amerického hudobníka Daniela Jamesa „Canon Blue“ [Obr. 35].

Pri štúdiu Hvass&Hannibal mi veľmi imponuje ich práca s tradičnými technikami ako drevozrezba alebo patchwork, ktoré ich dielam pridávajú na uveriteľnosti a ľudskosti. A práve spájaním týchto techník s moderným, často minimalistickým designom vytvára jedinečné a kvalitné práce.

[Obr. 34] Assorted Hybrids # 1-7

Zdroj: <http://www.hvasshannibal.dk/work.html>

[Obr. 35] Daniel James „Canon Blue“

Zdroj: <http://www.hvasshannibal.dk/work.html>

3.2 Dan Mikkin

Dan Mikkin je estónsky dizajnér, ktorý po sedemnástich rokoch práce ako art director založil svoje vlastné štúdio Brand Manual. Dan je majstrom detailu. Jeho práce sú navrhnuté do posledných maličkostí a práve to robí jeho návrhy jedinečnými, skvele vyzeraúcimi a funkčnými. Medzi klientov jeho štúdia patrí aj kancelária prezidenta Estónska, pre ktorého navrhol v roku 2008 vianočnú pohľadnicu inšpirovanú výšivkou z južnej časti Estónska, regiónu Mulgi [Obr. 36, 37]. [5]

[Obr. 36] Detail vianočnej pohľadnice

Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/graphica-estonian-christmas/171159.jpg>

[Obr. 37] Detail vianočnej pohľadnice

Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/graphica-estonian-christmas/171159.jpg>

3.3 Anatoly Vyalikh

Anatoly je litovský art director, grafický dizajnér a ilustrátor, ktorý študoval v Moskve a Veľkej Británii. V súčasnosti pracuje ako freelancer pre mnohých zahraničných klientov v oblasti grafického designu, vizuálnej identity, stratégie značky, reklamy, obalového designu, typografie a ilustrácie.

V roku 2010 navrhol svoje vlastné logo, ktoré je inšpirované tradičnou litovskou prírodou a geometrickou výšivkou [Obr. 38]. To ho prezentuje pred klientmi spolu s prírodným papierom, na ktorom sú propagačné materiály vytlačené a ktoré tradičné logo príjemne dopĺňajú [Obr. 39]. [6]

[Obr. 38] Logo Anatoly Vyalikh

Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/Personal-Identity-10/482668.jpg>

[Obr. 39] Portfólio

Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/Personal-Identity-10/482668.jpg>

3.4 Melanie Hodge

Melanie je art director a dizajnérka v austrálskom štúdiu Creative Tank založeného v roku 2004. Štúdio si zakladá najmä na priateľskom vzťahu so svojimi klientmi, ktorých spolupráca začala návrhom loga, no postupne sa podpísalo pod celú vizuálnu komunikáciu značky. Melanie pracuje predovšetkým pre klientov z módného a alkoholového priemyslu, no s vášňou sa púšťa najmä do súkromných projektov.

Jedným z takých bol návrh pozvánky na vlastnú zásnubnú party, kde sa podľa vlastných slov inšpirovala detskou knižkou a piesňou a vizuálne tradičnými škandinávskymi ornamentmi [Obr. 40]. Podobne postupovala aj pri návrhu svadobnej pozvánky pre kamarátku, kde sa ale inšpirovala marockou čipkou, ktorá neskôr zdobila aj svadobné stoly [Obr. 41]. [7]

[Obr. 40] Pozvánka na zásnubnú párty

Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/Personal-Identity-10/482668.jpg>

[Obr. 41] Svadobná pozvánka

Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/Personal-Identity-10/482668.jpg>

3.5 Kateryna Mishyna

Dvadsaťtri ročná Kateryna sa narodila v Rusku, no väčšinu svojho života prežila v Lisabone, kde aj študovala na Univerzite výtvarných umení. Rok štúdia však strávila v Budapešti, kde študovala tradičné výtvarné štýly tohto regiónu a kde sa aj dostala k ponuke navrhnuť vizuálny štýl pre Čiernohorskú reštauráciu [Obr. 42, 43].

Jej práca sa mi páčila natoľko, že som sa s ňou skontaktoval a opýtal sa na postup a najmä inšpiračné zdroje. Prácu začala výskumom tradičných výtvarných prejavov v Čiernej Hore, špeciálne v textile. Vybraný vzor najskôr namalovala vodovými farbami a následne upravila vo Photoshope. „Myslím, že moja práca reflektuje tradičného ducha krajiny a pomáha klientom spojiť sa s touto kultúrou.“

[Obr. 42] Vizuál reštaurácie Montenegro
Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/Montenegro-fast-food-restaurant-menu/3003139.jpg>

[Obr. 43] Vizuál reštaurácie Montenegro
Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/Montenegro-fast-food-restaurant-menu/3003139.jpg>

3.6 Maricor/Maricar

Grafickí dizajnéri, animátori a ilustrátori z austrálskeho Sydney, ktorí sú zameraní najmä na prírodné materiály sa vo svojich prácach často inšpirujú ľudovými vzormi a výšivkami. Zaujímavé je, že výšivku aj reálne tvoria a uplatňujú v nej súčasné výtvarné koncepcie. Napríklad vo videu pre kapelu Architecture in Helsinki – „Like it or not“ [Obr. 44, 45], kde pod taktovkou režiséra Josha Logue vyšli celý príbeh piesne, alebo pri projekte „Epic Battles“ [Obr. 46] kde proti sebe v ringu stoja súper, ktorých by ste tam nikdy nečakali.

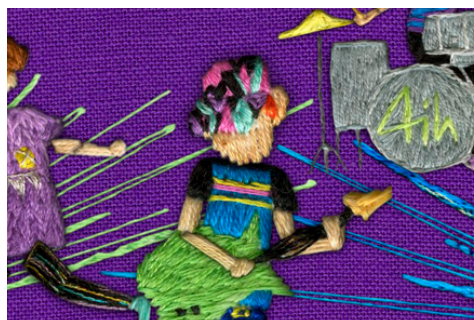
S národnými ornamentmi pracovalo štúdio v projekte Global Village [Obr. 47], ktorý predstavuje kompilácie piesní z daného regiónu. Dizajnéri navrhli niekoľko CD obalov, každý v štýle danej oblasti. Veľkú časť tvorby štúdia Maricor/Maricar tvoria vyšívateľné texty, ktoré robia ich prácu rýchlo spoznatelnú. V projekte „Turns of Speech & Figures of Phrase“ [Obr. 48] vyšli texty piesne od kapely Magnetic Fields. V prípade projektu Sweater Letters [Obr. 49] sa inšpirovali zimnými svetrami a vytvorili tak unikátne vyšívateľné písmo. [8] [9]

Práca tohto štúdia je zaujímavá a výnimočná práve vďaka využívaniu tradičných techník ako vyšívanie, ktoré dáva dielam prídavnú hodnotu a pre mňa aj ľudský rozmer. Práve vďaka tomu neexistuje videoklip „Like it or not“ iba v digitálnej forme, ako väčšina videí, ale jeho súčasťou boli reálne vyrobené a dávajú práci druhý význam.

[Obr. 44] Like it or not

Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/Architecture-in-Helsinki-Like-it-Or-Not-video/423751>.jpg

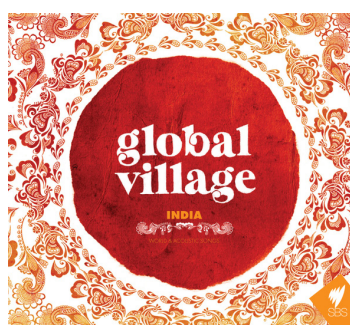
[Obr. 45] Like it or not

Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/Architecture-in-Helsinki-Like-it-Or-Not-video/423751>.jpg

[Obr. 46] Epic Battles

Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/Epic-Battles-Embroidered-Illustrations/978715>.jpg

[Obr. 47] Global Village

Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/Global-Village-Compilation-Artwork/423492>.jpg

[Obr. 48] Turns of Speech & Figures of Phrase

Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/Turns-of-Speech-Figures-of-Phrase-Batch-II/767174>.jpg

[Obr. 49] Sweater Letters

Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/Go-Play/1912973>.jpg

3.7 Aline de Carvalho

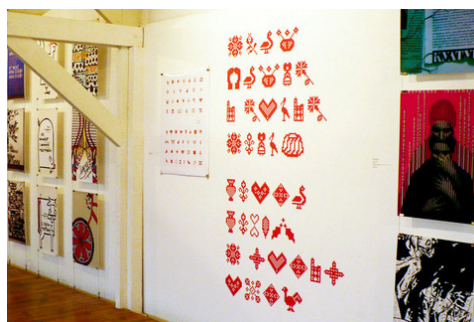
Aline je brazílska grafická dizajnérka, ktorá pracovala vo Francúzsku a v súčasnosti tvorí v Buenos Aires. Pracuje najmä pre módné značky, kde sa pri každej novej objednávke snaží hľadať nové prístupy k tvorbe.

Prvýkrát sa s tradičnou ľudovou výšivkou stretla na študijnom pobyte vo Francúzsku. „*Keď som prvýkrát prišla do Štrasburgu, nevedela som po francúzsky. Krížikovú výšivku som nachádzala všade v meste, v malých suvenírových obchodoch, reštauráciách, v kuchyniach rodín. A to bol jazyk, ktorý mi o Štrasburgu, jeho obyvateľoch a tradíciách povedal najviac.*“ [10]

Krížiková výšivka ju natoľko zaujala, že sa rozhodla zakomponovať ju do svojej tvorby. Vzniklo tak obrázkové písmo Bienvenus a Strasbourg, ktoré je založené na tradičnej alsaskej výšivke, kde každé písmeno reprezentuje jednoduchý ornament [Obr. 50]. Na výstavách bolo písmo prezentované ako nástenná nálepka v červených farbách Alsaska a prilepené na stene vytvára vetu: Vitajte v Štrasburgu. Písmo sa stalo aj súčasťou výstavy, ktorá oslavovala pripojenie Bulharska a cyriliky do Európskej únie [Obr. 51]. [11]

[Obr. 50] Bienvenus a Strasbourg
Zdroj: <http://www.typographyserved.com/gallery/Bienvenus-a-Strasbourg/478985.png>

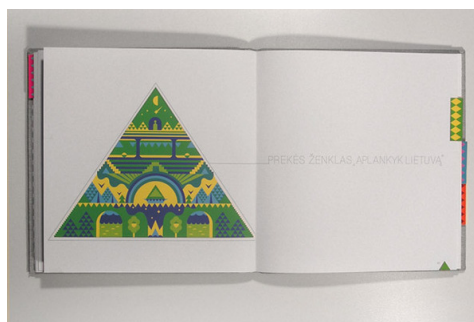
[Obr. 51] Bienvenus a Strasbourg, výstava
Zdroj: <http://www.typographyserved.com/gallery/Bienvenus-a-Strasbourg/478985.jpg>

3.8 Denis Kuchta

Denis je grafický dizajnér z litovského Vilniusu. Špecializuje sa na písmo, ilustráciu a grafický design a jeho vášňou sú viacrozmerne objekty a tvary. Je ďalším príkladom toho ako zaujímavovo sa dá skĺbiť súčasný dizajn s ľudovou tradíciou konkrétnej krajiny. V roku 2009 vytvoril knihu Lithuanian Identity Book v ktorej na sto stranách vykresľuje litovskú prírodu štylizovanú do geometrickej mozaiky [Obr. 52, 53]. Kniha je zaujímavá aj obálkou, ktorá je ručne vyšitá autorským písmom. [12]

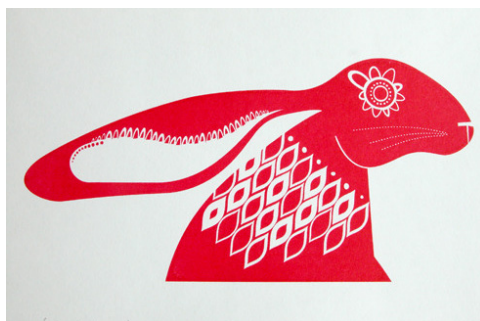
[Obr. 52] Lithuanian Identity Book
Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/Lithuanian-Identity-Book/247297.jpg>

[Obr. 53] Lithuanian Identity Book
Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/Lithuanian-Identity-Book/247297.jpg>

3.9 Dee Beale

Dee Beale je anglická blogerka, ktorá žije a tvorí vo svojom štúdiu v Lodýne v Peak District. Jej práce sú inšpirované prírodnými prvkami, tradičnými škandinávskymi ľudovými motívmi a veľmi často u nej nájdeme zoomorfné motívy, najmä vtákov [Obr. 54, 55]. Zaujímavé na jej práci je, že celú svoju tvorbu tlačí sama na japonskej tlačiarni Gocco zo sedemdesiatych rokov minulého storočia. [13]

[Obr. 54] Scandinavian Red Hare

Zdroj: <http://deebeale.bigcartel.com/product/blue-grey-hares-hand-pulled-signed-gocco-screen-print.jpg>

[Obr. 55] Sebright Bantams

Zdroj: <http://deebeale.bigcartel.com/product/blue-grey-hares-hand-pulled-signed-gocco-screen-print.jpg>

3.10 Donna Wilson

Donna založila svoju firmu v roku 2003 po veľkom úspechu jej pletených príšeriek, ktoré boli jej záverečnou prácou na Royal College of art v Londýne. Odvtedy sa venuje navrhovaniu a výrobe zaujímavých vankúšov, prikrývk z luxusnej ovčej vlny a ostatným dekoráciám pre bývanie [Obr. 56, 57]. Rodáčka zo Škótska sa zameriava najmä na originálnu prácu s vlnou a o pletenie. Svoje výrobky predáva v 25 krajinách po celom svete.

„Našou snahou je vytvárať veci, s ktorými sa ľudia spoja a ktoré sa pre nich stanú vzácnosťou. Snažíme sa využívať domáce suroviny a spolupracujeme s anglickými výrobcami, aby sme udržali tradičné remeslá nažive.“

V roku 2010 Donna vyhrala súťaž Designer of the Year na Elle Decoration's British Awards a predstavila sólo výstavu svojich pletených sôch a malieb v Yorkshire Sculpture Park. Vo svojich prácach sa inšpiruje prírodnou tematikou, využíva florálne motívy a väčšina jej prác je spoznatelná vďaka geometrickému ornamentu, ukladaného do pásov, čím vytvára zaujímavé obrazy. [14]

[Obr.56] Detail vankúša

Zdroj: <http://donnawilson.com/149-nos-da-cushion.jpg>

[Obr. 57] Maľovaný porcelán

Zdroj: <http://donnawilson.com/149-nos-da-cushion.jpg>

3.11 Side2

Štúdio Side 2 založil v roku 2003 Tomáš Machek a v súčasnosti sa venuje najmä navrhovaniu vizuálnych štýlov pre veľké spoločnosti a štátne organizácie, dizajnu tlačovín a kníh a tiež informačným systémom a kultúrnym akciám.

V roku 2011 navrhli kompletnú vizuálnu identitu pre Jurkovičovú vilu, ktorá patrí pod Moravskú galériu v Brne. Architekt Dušan Jurkovič patrí medzi najväčších slovenských architektov a propagátorom tradičného slovenského umenia. Venoval sa štúdiu slovenského umenia, ktoré zakomponovával do svojich diel a prezentoval tak umenie Slovenského národa po celom svete.

Vytvoriť vizuálnu identitu pre takúto inštitúciu nie je ľahká úloha. Treba pripraviť zaujímavý a funkčný vizuál, ktorý by odrážal charakter práce Dušana Jurkoviča, zasadiť ho do súčasného prostredia a zachovať status dôležitej kultúrnej inštitúcie. Štúdio Side2 odpovedalo na tieto požiadavky jedinečným a jednoduchým vizuálom. Pomocou pixelových ilustrácií dokázalo vtipne a funkčne nadviazať na dekoračný štýl architekta, ale zároveň vytvoriť originálny orientačný systém a propagačné materiály [Obr. 58-62]. [15] [16]

[Obr. 58] Vizuálna identita Jurkovičovej vily

Zdroj: <http://side2.cz/jurkovicova-vila-1.jpg>

[Obr. 59] Vizuálna identita Jurkovičovej vily

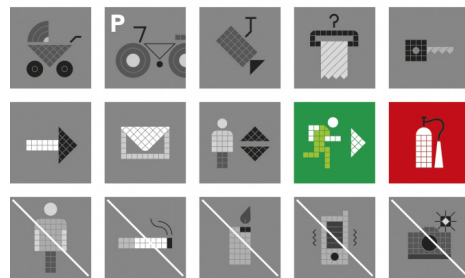
Zdroj: <http://side2.cz/jurkovicova-vila-1.jpg>

[Obr. 60] Vizuálna identita Jurkovičovej vily
Zdroj: <http://side2.cz/jurkovicova-vila-1.jpg>

[Obr. 61] Vizuálna identita Jurkovičovej vily
Zdroj: <http://side2.cz/dusan-jurkovic-architekt-jeho-dum.jpg>

[Obr. 62] Vizuálna identita Jurkovičovej vily
Zdroj: <http://side2.cz/jurkovicova-vila.jpg>

3.12 Ian Bilbey

Ian je rodený Londýnčan, ktorý momentálne žije a tvorí na anglickom vidieku. Po promócií na Royall College of Art pracoval pre londýnsky Pentagram a v súčasnosti je freelance dizajnér a ilustrátor. Jeho vášňou sú detské knižky, píše pod pseudonymom William Bee a jeho knihy boli publikované v mnohých krajinách. Pracuje ale aj pre svetové značky. Najdlhšiu a najlepšiu spoluprácu má však so spoločnosťou Paul Smith, pre ktorú navrhuje plagáty, výklady a oblečenie. Často pracuje s florálnymi motívmi a tradičnými ľudovými prvkami, ktoré ukladá do nezvyčajných kompozícií [Obr. 63, 64]. Vytvára tak zaujímavé vizuály, ktoré sa odlišujú od tradičných predajcov obuvi svojou hravosťou a ľahkosťou a buduje tak jedinečný imidž značky. [17]

[Obr. 63] Vizuál Paul Smith
Zdroj: <http://www.ianbilbey.com/long037.gif>

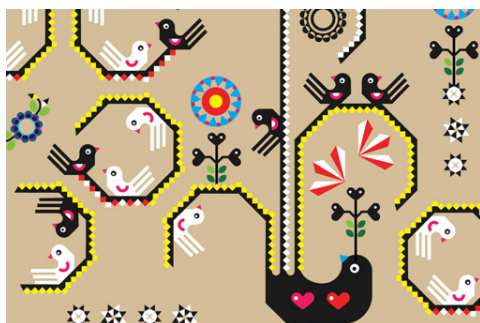

[Obr. 64] Vizuál Paul Smith
Zdroj: <http://www.ianbilbey.com/long037.gif>

3.13 Caroline Melis

Caroline študovala animáciu a ilustráciu na londýnskom Central St Martins. V roku 2004 vyhrala cenu Animate! za film *As The Crow Flies*. Odvtedy sa venuje najmä animácii videoklipov a reklám pre MTV, Sony, Microsoft, BBC3 či Pradu.

Caroline je však aj uznávanou ilustrátorkou a art directorlou. V jej prácach sa nachádzajú prírodné motívy, štylizované do geometrických tvarov, veľmi často zobrazuje vtáky vo dvojiciach a vytvára tak romantickú atmosféru, ako napríklad pri prácach pre Microsoft a LeSportSac [Obr. 65, 66]. Na jej dielach je zaujímavá najmä presná geometrická štylizácia a často kontrastná farebnosť, no práce pôsobia veľmi romanticky a intímne čím si Caroline vytvára jedinečný rukopis. [18]

[Obr.65] Zune Original

Zdroj: <http://www.carolinamelis.com/site/illustration/#.jpg>

[Obr. 66] Zune Original

Zdroj: <http://www.carolinamelis.com/site/illustration/#.jpg>

4 SLOVENSKÁ ĽUDOVÁ TRADÍCIA DNES

Nemožno povedať, že slovenská ľudová tradícia a remeslo vymiera, alebo že nikoho nezaujíma, no dnes stojí kdesi v pozadí a má skôr prívlastok nejakej zvláštnosti ako súčasť nášho života. Ľudové tradície sme nahradili novými a remeslo je často len exhibíciou na nejakom kultúrnom podujatí. No stále sa nájdu jednotlivci, ktorí sa snažia toto slovenské dedičstvo uchovať a za pomoci moderných postupov a technológií priviesť do súčasného života. V poslednej dobe sa objavilo niekoľko takých projektov, ktoré sa nakoniec ukázali ako správna voľba a často slávia úspechy nielen doma, ale aj v zahraničí.

4.1 Tatranský čaj Karloff

Málokedy sa stane, že sa obal výrobku stane ikonou celej krajiny. V roku 2009 sa to podarilo dizajnérskemu štúdiu Pergamen, ktoré sídli v Trnave. Tu pôsobí od roku 1993 a zaoberá sa najmä dizajnom publikácií, návrhom firemného dizajnu, fotografiou a interiérového dizajnu.

V roku 2007 boli oslovení navrhnúť novú etiketu pre tradičný slovenský alkoholický nápoj Tatranský čaj, no postupne svojho klienta presvedčili, že takýto ikonický nápoj si zaslúži aj jedinečný obal. Jeho príprava trvala dva roky a výsledok vyhral v roku 2010 množstvo ocenení za dizajn ako Red Dot 2010 alebo aj Art Prix Zlatý klinec 2010 za výrazný umelecký vklad do reklamného diela [Obr. 67, 68].

„Radi pracujeme s partnermi, z ktorých cítiť radosť z tvorby značky, a keď je z ich osobného zaujatia zrejmé, že nejde iba o splnenie ďalšieho bodu marketingového plánu. Vtedy môžeme tvoriť značky s posolstvom, novou energiou a vitalitou,“ vraví Juraj Demovič, jeden z autorov dizajnu. Cieľom pri navrhovaní novej fľaše bola jasná a nezameniteľná rozoznateľnosť jej siluety. Dizajn musel tiež obsahovať niečo zo života Tatranského čaju. No a riešením bola fľaša v tvare termosky, ktorá je s Tatrami nedeliteľne spätá. Grafike „etikety“ od začiatku dominovalo písmeno T, ktoré sa v procese tvorby vyprofilovalo na dominantný dekoratívny symbol vytvorený z prvkov inšpirovaných tradičným rezbárstvom, šperkárstvom a výšivkou. Iniciála v sebe ukrýva solárne symboly kolobehu života, symboly lásky, šťastia, plodnosti a pod. Nakoniec autori dosiahli najčistejší dizajn tým, že etiketu priamo natlačili na farebnú fľašu a udržali tak jej minimalistický ráz [Obr. 69, 70].

Farebné variácie odlišujú jednotlivé druhy alkoholického nápoja TatraTea. Limetovozeleň obal predznačuje citrusovú príchuť, broskyňový odtieň navodzuje obsah výťažkov

z broskyne a bieleho čaju. Tradičný 52% alkohol s extraktom čierneho čaju je v elegantnej čiernej fľaši, lesné ovocie zase vo farbe lesných plodov a titán, najostrejší (72%) je v titánovej metalickej úprave.

Keď bol v roku 2009 Tatranský čaj predstavený, vyvolal veľa reakcií. Niektorí sa do fľaše hneď zamilovali, iní jej vyčítali netradičný tvar a farebnosť. Postupne sa však vďaka svojej jednoduchosti, jedinečnosti a odkazmi na slovenskú tradíciu stal symbolom nielen Tatier, ale celého Slovenska. [19] [20] [21]

[Obr. 67] Fľaša Tatratea 52%

Zdroj: <http://www.thedieline.com/blog/2010/6/4/tatratea.html>

[Obr. 68] Fľaše Tatratea

Zdroj: <http://www.designmagazin.cz/produkty/13444-tatransky-caj-dostal-novy-obal-a-nazev-tatratea.html>

[Obr. 69] Proces návrhu

Zdroj: FRANKOVÁ, Ludmila. *Silný originál zo srdca Tatier. Magazin Karloff.*

[Obr. 70] Proces návrhu, detail

Zdroj: FRANKOVÁ, Ludmila. *Silný originál zo srdca Tatier. Magazin Karloff.*

4.2 Andrea Ďurianová

Adriana je rodáčka z Kremnice a v roku 2011 dokončila štúdium Vysokej školy výtvarného umenia v Bratislave, obor Úžitkove umenie, Ateliér Kov a šperk. Venuje sa tvorbe autorského šperku a limitovaných kolekcii šperkov, či iných drobných úžitkových predmetov. Zaoberá sa spojitou človeka so šperkom, psychológiou, dizajnom a architektúrou. Pracuje prevažne s drahými kovmi, ktoré spracováva ručne, tradičnými zlatníckymi technológiami. [22]

V roku 2010 sa zúčastnila medzinárodnej súťaže remeselného dizajnu Kruhy na vode. Túto súťaž organizuje Ústredie ľudovej umeleckej výroby v Bratislave v duchu uchovávanía tra-

dičných hodnôt, technológií a postupov transformovaných do prít'azlivých riešení so súčasným dizajnom. Orientácia na remeslo a ľudovú umeleckú výrobu vyplýva z jeho poslania, rozvíja ho v novej forme a poskytuje priestor tvorivému potenciálu dizajnérov, výtvarníkov a remeselníkov.

Andrea získala špeciálne ocenenie v kategórii Kov za jej strieborné šperky Čičmany. Tieto šperky boli inšpirované ľudovou architektúrou tradičnej slovenskej dediny Čičmany, ktorá leží na severe krajiny. Sú pre ňu typické drevenice pomal'ované ľudovými motívmi. Geometrické ornamenty sa v minulosti na tmavé drevenice maľovali vápnom na miestach, kde sa spájalo drevo. Andreine šperky nadväzujú na čičmiansku tradíciu materiálom aj ornamentom – tmavý drevený základ je obohatený o trojrozmerné ľudové ornamenty, čím vytvára zaujímavý šperk, ktorý spája moderný dizajn so slovenskou tradíciou [Obr. 71, 72]. [23]

[Obr. 71] Čičmany

Zdroj: <http://m.webnoviny.sk/lifestyle/kruhy-na-vode-2010/318592-clanok.html>

[Obr. 72] Čičmany

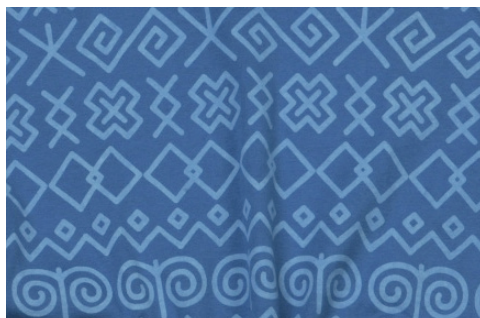
Zdroj: <http://m.webnoviny.sk/lifestyle/kruhy-na-vode-2010/318592-clanok.html>

4.3 Slovenské olympijské dresy

Čičmany inšpirovali aj návrhárov spoločnosti Alpine Pro, Jiřího Prokopce a Teréziu Peichlovú, ktorí tieto vzory zakomponovali do olympijskej kolekcie Slovenskej republiky pre XXX. Letnú olympiádu 2012 v Londýne. Dizajnéri si dali za úlohu vytvoriť funkčnú a jedinečnú kolekciu, ktorá by odrážala ducha Slovákov. Sako a dlhé nohavice pre mužov a sukňa pre ženy sú doplnené klobúkom, opaskom a šatkou, ktoré na sebe nesú tradičný vzor z dreveníc. Ten sa v minulosti inšpiroval práve výšivkami na čičmianskych krojoch. Ženy používali geometricky štylizovaný ornament s motívmi, najčastejšie sa v minulosti používali rôzne cestičky a zúbky, ale aj kvietky, srdiečka či špirály, takzvané baranie rožky. Väčšina motívov je vsadená do kosoštvorca, ktorý je výrazným opakujúcim sa prvkom hlavne na mužskom odevu [Obr. 73, 74].

Názory na novú kolekciu sa líšia. Odporcovia kritizujú najmä priamočiarosť akou sa v Alpine Pro vydali. Využiť všeobecne známy čičmiansky vzor a umiestniť ho na „šušťáky“ a špor-

tové tričko pôsobí jednoducho a bez hlbšej myšlienky. Autori sa mohli inšpirovať aj strihmi a tvarmi samotných krojov a oblečenie tomu prispôbiť. Taktiež mohli vzory tematicky štylizovať alebo im vdýchnuť súčasného ducha. Kolekcia tak pôsobí veľmi stroho a v záplave ostatných krajín počas otváracej ceremónie sa Slováci zaradili medzi sivý priemer. [24] [25]

[Obr. 73] Vzor na olympijských dresoch
Zdroj: <http://eshop.alpinepro.sk/clanky/detail/cicmiansky-motiv-zblizka>

[Obr. 74] Slovenské olympijské dresy
Zdroj: http://smejedentim.sk/wp-content/uploads/2011/12/MG_8388-1024x810.jpg

4.4 Slovak gifts

Slovak gifts je obchodná značka, ktorá vytvára kolekcie slovenských suvenírov za účelom pozitívnej prezentácie Slovenska. V ich suveníroch sa harmonicky spájajú súčasné trendy v oblasti grafického dizajnu a tradičné hodnoty ľudovo-umeleckej tvorby. Autori si na prezentáciu krajiny vybrali výšivku, pretože je najvýraznejším rozlišovacím prvkom jednotlivých regiónov Slovenska. Jednotlivé výšivky graficky spracovávajú na pohľadniciach, hrnčekoch, odznakoch tričkách a pod. [Obr. 75, 76].

Suveníry Slovak gifts však často pôsobia veľmi stroho, akoby výšivku presne kopírovali a prítomnosť súčasných trendov vo vizuálnom umení je len minimálna. No aj napriek tomu patria medzi tie najlepšie a najkvalitnejšie suveníry, ktoré možno na Slovensku kúpiť. [26]

[Obr. 75] Tričko
Zdroj: <http://slovakiagift.com/katalog/tricko-slovakia-panske>

embroidery pattern on folk costume bonnet,
Tatkovci, 1930's
Slovakia

[Obr. 76] Pohľadnica
Zdroj: <http://slovakiagift.com/katalog/pohladnica-slovakia>

4.5 Andrea Pojezdálová

„Neviem, či môžem povedať, že ma baví šiť. Šitie skôr vnímam ako tvorivý proces, počas ktorého môžem kedykoľvek meniť veci podľa toho, ako si to predstavujem ja. Baví ma hľadať nové postupy a prístupy,“ hovorí študentka Vysokiej školy výtvarných umení v Bratislave, ktorá so svojou kolekciou „White“ zožala úspechy doma aj v zahraničí. Andrea, rodáčka zo Sučian pri Martine, sa so svojou prvou väčšou kolekciou stala víťazkou súťaže Brilliance Fashion Talent pre mladé talenty a o mesiac porazila 20 konkurentov z celej Európy v prestížnej medzinárodnej súťaži Re-act v poľskej Lodži.

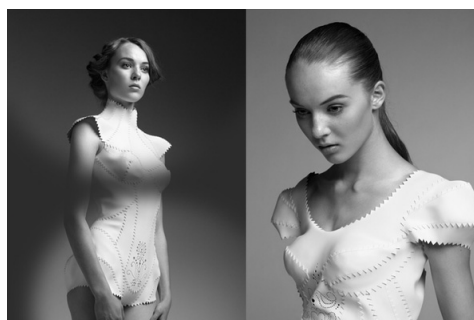
Pri kolekcii White sa inšpirovala prvkami slovenského ľudového odevu ako výšivka alebo čipka, ktoré sa snažila použiť v súčasnej podobe. Tiež sa snažila pracovať so siluetou, ktorá vychádza z ideálnych tvarov ženského tela. V kolekcii tak vznikol kontrast medzi dekórom inšpirovaným minulosťou a súčasnou siluetou.

„Slovenský ľudový odev sa tiež vyznačuje bohatosťou a množstvom použitého materiálu, vrstvením a riasením. Ako celok však skôr potláča prirodzené ženské proporcie. Táto tendencia je v mojej kolekcii pretransformovaná do súčasnosti, kde sú dnes ženské proporcie často až prehnane zvýrazňované. Potlačenie ženskej siluety v krojoch demonštrujem v tejto kolekcii tým, že strihové riešenie priamo vychádza z pre túto dobu ideálnych tvarov ženského tela, a tesne tak obopína telo modelky,“ vysvetlila Andrea Pojezdálová.

Kolekcia teda predstavuje akýsi most medzi súčasnými trendmi a slovenskými tradíciami a spája ich v jednoduchom no pritom jedinečnom dizajne [Obr. 77, 78]. [27] [28]

[Obr. 77] White, photography by Andrea Zvadova
Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/Mr-White-is-Mr-Right/4217367>

[Obr. 78] White, photography by Andrea Zvadova
Zdroj: <http://www.behance.net/gallery/Mr-White-is-Mr-Right/4217367>

II. PRAKTICKÁ ČASŤ

5 SLOVENSKÁ VÝŠIVKA A JA

Nechcem sa stavať do pozície odborníka na slovenskú ľudovú výšivku, od toho mám naozaj ďaleko, ja skôr patríam medzi jej veľkých obdivovateľov. Najviac som ohromený z cesty akú si toto remeslo prešlo. Od čistej funkčnosti až po najväčšie bohatstvo v rodine, od jednoduchého vzoru, po zložitú ornamentiku, od základných techník cez prepracované a zložité vyšívania. Jej cesta sa rozvetvila do takmer všetkých kútov Slovenska, ktorým vtlačila jedinečný ráz a vytvorila tak nespočetné množstvo druhov výšiviek, ktorými sa dnes Slovensko pýši. Dúfam len, že tá jej cesta v súčasnosti nekončí a bude pokračovať a to nielen ako historická relikvia ale ako zdroj inšpirácie.

5.1 AHA

Praktickú časť mojej diplomovej práce tvorí projekt Aha, ktorý by mal súčasnému Slovákovovi pripomenúť výnimočnosť tradičného slovenského remesla, konkrétne ornamentiku ľudových výšiviek a ukázať ich nadčasovosť v spojení so súčasnými trendmi v grafickom dizajne. Aha by mal rozšíriť povedomie o slovenskej ľudovej výšivke. Prezentovať jej umeleckú hodnotu, rozmanitosť, širokú použiteľnosť a tiež jej vysokú reprezentatívnosť. Ornamentika a tiež technika výšivky nemala v minulosti svoje pevné pravidlá a takmer každá žena – vyšívачka si ju upravovala podľa svojho estetického cítenia. Samozrejme existovali určité spoločné body typické pre danú oblasť, no každá výšivka bola iná a teda jedinečná. A preto nechcem výšivku prezentovať ako niečo archaické, čo patrí do etnologického múzea, ale ako fenomén, ktorý sa dokáže prispôbiť dobe a spolupracovať so súčasnými umeleckými trendmi. Chcel by som prostredníctvom projektu Aha výšivku priblížiť najmä mladým ľuďom a postupnými krokmi preniesť slovenské tradície do ich životného štýlu.

5.2 Aha?

Meno Aha, dostal projekt jednoducho podľa častice, ktorú používame, keď chceme druhému povedať, aby si niečo všimol. Rovnako slovo používame, keď chceme ukázať, že sme danú vec alebo problém pochopili a je nám to jasné.

Cieľom projektu Aha je dosiahnuť obidva tieto významy. Najskôr je to ten prvý, ukázať ľuďom krásu a význam výšivky: „*Aha Slováci, pozrite, čo všetko tu vaši predkovia zanechali.*“ a neskôr, aby mal projekt vôbec zmysel, dosiahnuť použitie v druhom zmysle: „*Aha, tak toto všetko je naše a je to naozaj výnimočné.*“

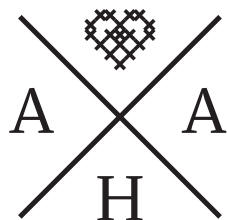
5.3 Tvorba projektu

Aha predstavuje veľmi dynamický proces, preto je veľmi ťažké hneď na začiatku určiť, čo všetko bude obsahovať, v akom poradí a v akých médiách. Táto diplomová práca je ale zameraná na vizuálne prevedenie, preto sa budem venovať najmä tejto problematike.

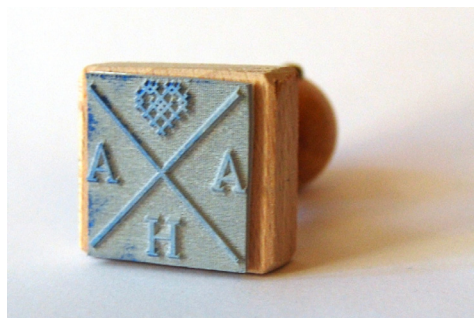
5.3.1 Logo

Keďže vytváram akúsi platformu, ktorá by mala postupom času zastrešovať viaceré výstupy ako knižku a tričká či módne doplnky, je nutné ich jednotne označiť. Preto som vytvoril pre celý projekt Aha logo, ktoré pozostáva z jednoduchých geometrických liniek. Základom loga je veľký krížik, ktorý odkazuje na najzákladnejšiu techniku vyšívania – krížikovú. V ňom vznikajú štyri plochy, v ktorých sú umiestnené písmená AHA a jednoduchý ornament – srdce, ako jeden z primárnych motívov vo vyšivkách [Obr. 79].

Preferovanou farbou loga je čierna (0, 0, 0, 100), no môže sa používať aj v prevedení základných farieb CMYK: azúrová (100, 0, 0, 0), purpurová (0, 100, 0, 0) a žltá (0, 0, 100, 0).

[Obr. 79] Logo
Zdroj: Autor

[Obr. 80] Pečiatka s logom AHA
Zdroj: Autor

5.3.2 Kniha

Najväčším výstupom projektu AHA je kniha, ktorá prezentuje rôznorodosť a variabilnosť slovenských vyšiviek. Kniha po kapitolách oboznamuje čitateľov s tradičným vyšivkárskeym remeslom, ktoré celé stáročia vizuálne prezentovalo Slovákov.

Kniha je rozdelená do ôsmich kapitol, podľa ôsmich krajov Slovenska. Každá časť má svoje jedinečné výtvarné spracovanie, ktoré sa prejavuje vo výbere farieb, používaní grafických prvkov a technik ako aj použitia písma.

Jednotlivé kapitoly prezentujú typické ornamente pre danú oblasť spolu s textom ľudovej piesne, ktorá je pre ňu charakteristická. Kapitola vždy začína úvodným textom, ktorý vyšiv-

kársku tradíciu v kraji približuje v spolupráci s mapou Slovenska a krížikom označujúcim polohu územia.

Kniha má formát A5, teda 148,5 x 210 mm a je zaujímavá vďaka špeciálnej väzbe s odhaleným chrbtom. Práve odhalené ručné šitie knihy má upozorniť na tradičné remeslo, ktoré spolupracuje s moderným vektorovým designom a digitálnou tlačou. Obálka knihy je veľmi minimalistická, v kontraste s bohatým a farebným obsahom knihy. Je vytvorená z tvrdého kartónu, na ktorom je nakaširovaný biely papier potlačený logom parciálnym lakom. Celá kniha je ešte zabalená v puzdre z rezného plátna, ktoré má odkazovať na prírodné materiály, používané pri vyšívaní.

V knihe Aha je zastúpené široké spektrum farieb. Úvodné stránky sú navrhnuté v čierno-bielej kombinácii a samotné kapitoly začínajú žltou farbou a postupujú ďalej k tmavším až nakoniec v poslednej kapitole sa dominantnou stáva opäť čierna farba. Každá kapitola má teda svoju hlavnú farbu, ktorá jej dominuje, no je doplnená sekundárnymi farbami a tiež prechodmi týchto farieb.

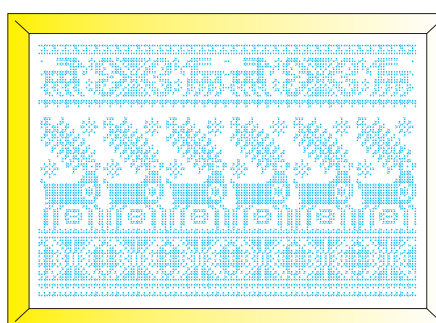
V celej publikácii je použité písmo PT Serif od ruskej ležárne písma Para Type, zaoberajúcej sa tvorbou a distribúciou písem. Autorkami tohto dynamického serifového písma, ktoré pozostáva zo základného písma a piatich vyznačovacích rezov (tučné, tučná kurzíva, kapitálky a kurzíva kapitálok) sú Alexandra Korolkova a Olga Umpeleva. V knihe sú použité len tri rezy a to základný, tučný a italika a každá kapitola sa vyznačuje ich vlastným spracovaním. Líšia sa veľkosťou znakov, zarovnaním, farbou, použitím obtiahnutia a iných grafických prvkov, ktoré sú typické pre danú kapitolu.

Kniha obsahuje niekoľko druhov papiera. Základ tvorí 120 gramový papier Munken Pure, na ktorom je vytlačená väčšina listov. Tento hladký papier dobre vyzdvihne „tvrdé“ geometrické spracovanie výšivky. Okrem toho sa v knihe vyskytujú strieborné (Curious Galvanised) a zlaté listy (Curious SuperGold) s gramážou 160 g, ktoré odkazujú na techniky vyšívania zlatou a striebornou niťou. V knihe sa tiež nachádzajú pazové papiere (Curious Translucent, 90g), ktoré prekrývajú klasické listy a svojim spracovaním danú stranu oživia. Posledným druhom papiera sú tzv. výseky. Ide o papier Modigliani Insize s gramážou 145 g, do ktorého je prostredníctvom laseru vyrezaný ornament výšivky. Výsek je zasadený medzi vybrané dvojstrany a vyrezaný ornament tak preberá farebnosť výšivky, ktorá sa nachádza na strane pod ním.

Prvá kapitola približuje výšivky Bratislavského kraja. Tento kraj patril v minulosti medzi bohatšie a preto sa tu rozvinula bohatá ornamentika výšivky podľa počítaných nití ako aj predkreslenej výšivky. Dominantná žltá farba kapitoly je doplnená azúrovou a kontrastnou čiernou. Spájacím prvkom celej kapitoly je krížikový raster, ktorý má symbolizovať techniku výšivky podľa počítaných nití a tiež rámy, ktoré pripomínajú, že výšivky neboli vždy len súčasťou odevu, ale často sa vyšívali aj obrázky, ktoré sa neskôr zarámovali. Písmo PT Serif je tu použité v dvoch rezoch a to v základnom reze a kurzíve a texty sú zarovnané vľavo [Obr. 81, 82].

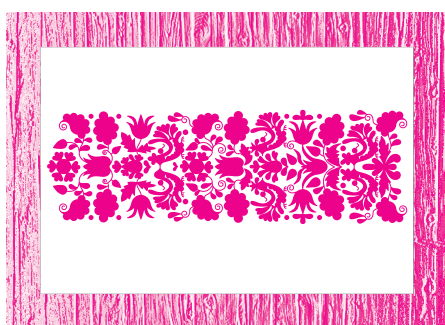

[Obr. 81] Bratislavský kraj, kniha Aha
Zdroj: Autor

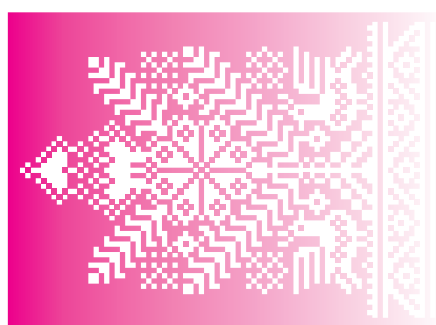

[Obr. 82] Bratislavský kraj, kniha Aha
Zdroj: Autor

Druhá kapitola je venovaná rovnako bohatejšej oblasti Slovenska, Trnavskému kraju. Aj tu sa rozvinula bohatá ornamentika predkreslenej výšivky a dominujú motívy kvetov a vtákov. Dominantnou farbou kapitoly je purpurová, ktorá je doplnená tmavomodrou. V kapitole sa opäť vyskytujú rámy, tento krát s dreveným rastrom, ktoré výšivky ohraničujú. Základný rez písma je asymetricky vysádzaný a vytvára tvar schodov [Obr. 83, 84].

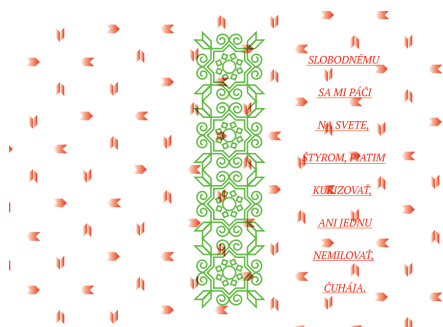

[Obr. 83] Trnavský kraj, kniha Aha
Zdroj: Autor

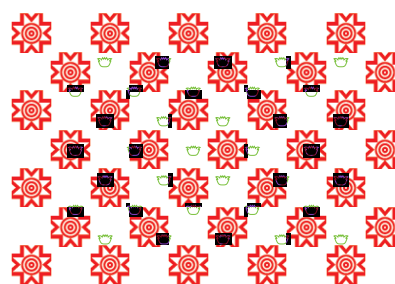

[Obr. 84] Trnavský kraj, kniha Aha
Zdroj: Autor

Tretia kapitola oboznamuje s výšivkou z oblasti Trenčianskeho kraja, ktorý patril medzi chudobnejšie a preto sa tu ani výšivka nerozvinula do bohatých vzorov, ale preferovali sa jednoduchšie techniky vyšívania a skromnejší materiál. Základná červená farba je doplnená jasnou zelenou a silným grafickým prvkom tejto kapitoly je rasterizácia niektorých prvkov. Text je vysádzaný verzálkami, podčiarknutý a zarovnaný na stred [Obr. 85, 86].

[Obr. 85] Trenčiansky kraj, kniha Aha
Zdroj: Autor

[Obr. 86] Trenčiansky kraj, kniha Aha
Zdroj: Autor

Žilinský kraj je obsahom štvrtej kapitoly. Táto oblasť patrila medzi najchudobnejšie a preto aj tu prevládajú jednoduché geometrické vzory krížikovej výšivky. Ten je obohatením rozostrenými objektmi, ktoré sa opäť s rámom stávajú nosnými grafickými prvkami kapitoly. Primárnou farbou je fialová, doplnená azúrovou. Text je vysádzaný základným rezom písma PT Serif, zarovnaným vpravo a v niektorých prípadoch je taktiež rozostrený [Obr. 87, 88].

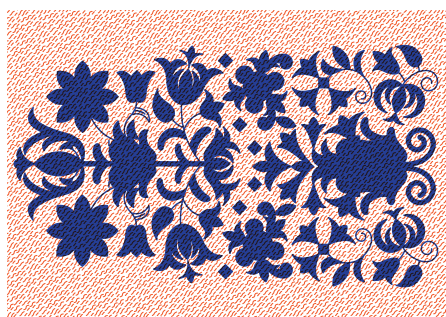

[Obr. 87] Žilinský kraj, kniha Aha
Zdroj: Autor

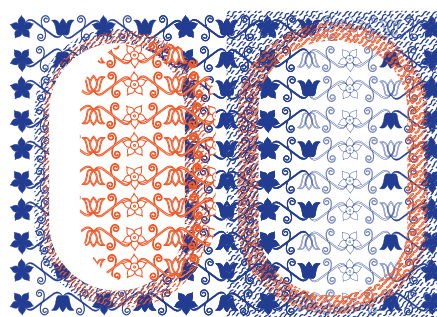

[Obr. 88] Žilinský kraj, kniha Aha
Zdroj: Autor

Piata kapitola je venovaná už bohatšiemu kraju – Nitrianskemu, v ktorom prevláda výšivka podľa predkresleného vzoru a zložitejší florálny ornament. Základnou farbou kapitoly je tmavo modrá, doplnená oranžovou a spájacím grafickým motívom je okrem oválnych rámov raster, ktorý by mal pripomínať štruktúru látky, na ktorú sa vyšivalo. Text je vysádzaný kurzívou verzáliek a jednotlivé riadky piesne sú usporiadané do kosoštvorca, takže stoja vždy dve a dve oproti sebe a medzi nimi je nejaký grafický prvok [Obr. 89, 90].

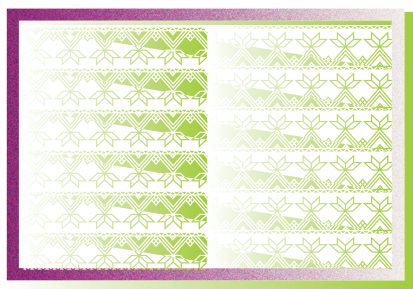

[Obr.89] Nitrianský kraj, kniha Aha
Zdroj: Autor

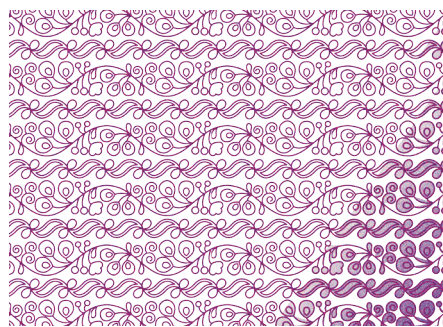

[Obr. 90] Nitrianský kraj, kniha Aha
Zdroj: Autor

Šiesta kapitola predstavuje výšivky Banskobystrického kraja, ktorý patril vďaka náleziskám vzácných kovov medzi vyspelejšie a ľudový odev veľmi skoro nahradil odev mestský. Napriek tomu sa tu rozvinula najmä geometricky orientovaná krížiková výšivka a neskôr aj výšivka predkreslená s veľmi častým florálnym motívom. Pre túto kapitolu som zvolil fialovú a sýto zelenú farbu a jej spojovacím prvkom je šum, ktorý sa vždy nachádza práve na fialovej farbe. Text úvodu je vysádzaný kurzívou a nepravidelne zarovnaný, zatiaľ čo texty piesne opäť vytvárajú tvar schodov [Obr. 91, 92].

[Obr. 91] Banskobystrický kraj, kniha Aha
Zdroj: Autor

[Obr. 92] Banskobystrický kraj, kniha Aha
Zdroj: Autor

Predposledná, Prešovská kapitola, predstavuje kraj na východnom Slovensku. Rovnako východ Slovenska patril medzi chudobné oblasti a výšivka sa tu rozvinula najmenej spomedzi všetkých oblastí Slovenska. Základnou farbou je hnedá v kombinácii s červenou a základným grafickým prvkom je rozbitie, narušenie základných tvarov písma a ornamentu. Text je vysádzaný základným rezom písma PT Serif a zarovnaný na stred [Obr. 93, 94].

[Obr. 93] Prešovský kraj, kniha Aha
Zdroj: Autor

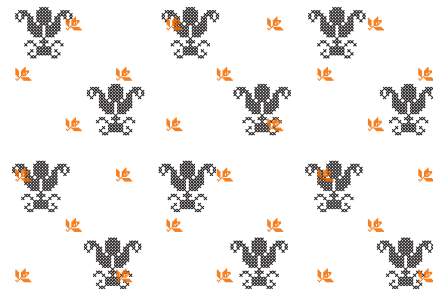

[Obr. 94] Prešovský kraj, kniha Aha
Zdroj: Autor

Posledná kapitola je venovaná opäť kraju na východe – Košickému. Východ nebol veľmi bohatý na zložitosť techník. Prevládala geometrická výšivka a na rozdiel od všetkých krajov čierna farba, ktorá je aj základnou farbou v tejto kapitole. Je doplnená oranžovou a rámom v tvare kosoštvorca. Text je vysádzaný základným rezom a kurzívou použitého písma, zarovnaný na stred [Obr. 95, 96].

[Obr. 95] Košický kraj, kniha Aha
Zdroj: Autor

[Obr. 96] Košický kraj, kniha Aha
Zdroj: Autor

5.3.3 Trička

Výšivkami sa najčastejšie zdobil tradičný ľudový odev, kroj, a v tomto smere chce pokračovať aj projekt Aha. Ornamenty, ktoré sú prezentované v knihe Aha teda nezostanú iba v nej, ale budú použité aj na tričkách. Vzniknú tak dva druhy tričiek podľa technológie aplikovania ornamentu. Prvé budú potlačené za použitia sieťotlače [Obr. 97] a druhé, jednoduchšie a menej nákladné na výrobu, budú cez šablónu nastriekané sprejmi na textil [Obr. 98]. Kým sieťotlačou sa budú vyrábať najmä trička so zložitým ornamentom predkreslenej výšivky, sprejmi pôjde väčšinou o jednoduchšie geometrické vzory inšpirované výšivkou podľa počítaných nití. Každé tričko bude označené logom Aha a to na visiačke, ktorá bude k tričku priviazaná spolu s krátkou informáciou o kraji, z ktorej výšivka pochádza.

[Obr. 97] Tričko
Zdroj: Autor

[Obr. 98] Tričko
Zdroj: Autor

ZÁVER

Keď sa ma dnes niekto pýta, prečo som hrdý na to že som Slováč, tak ma už svojou otázkou nezarazí. Naopak, dá mi možnosť porozprávať mu o Slovákoch, ktorí vo svojej dobe niečo dôležité dokázali a nezmazateľne sa tak zapísali do histórie. Dá mi možnosť rozprávať o Slovákoch, ktorí ma svojou pracovitou, šikovnou a neskutočnou fantáziou inšpirovali a dávajú mi dôvod prečo byť hrdým Slovákom. Dá mi možnosť rozprávať o slovenskej výšivke.

Ľudovú výšivku som obdivoval už od malička, keď som videl vyšívané obrazy u babky na stene, no až keď som sa pred vyše rokom a pol naplno pustil do ich štúdia a zberu informácií, pochopil som, že nejde len o pekné ornamenty, ale že sú zhmotnením slovenskej vynaliezavosti, pracovitosti a národnej svojbytnosti. Sú symbolom individuality každej oblasti, kde sa výšivka pestovala, no spolu vytvorili jedinečný celok, ktorý nemá obdoby.

Pre mňa samotného sa teda po napísaní tejto práce stalo oveľa dôležitejšie práve spomínané pozadie a zmysel výšivky ako konkrétny ornament. Želám si a dúfam, že čoraz viac ľudí sa bude ľudovým remeslom a hodnotami inšpirovať a vytvoria niečo zaujímavé, čo podnieti zase ďalších.

Po tom všetkom, čo som napísal a vytvoril, nenapadá ma lepší záver ako: „*Som Slováč a som na to hrdý.*“

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

LITERATÚRA

- [1] DANGLOVÁ, Olga, 2009. *Výšivka na Slovensku*. Bratislava: Ústredie ľudovej umeleckej výroby. ISBN 978-80-88852-66-7
- [2] CHLUPOVÁ, Anna, 2011. *Slovenská ľudová výšivka*. Bratislava: Ústredie ľudovej umeleckej výroby. ISBN 978-80-88852-88-9
- [3] NOSÁLOVÁ, Viera, 1983. *Slovenský ľudový odev*. Martin: Osveta.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

- [4] Hvass&Hannibal. *About* [online]. [cit. 2012-04-05]. Dostupné z: <http://www.hvasshannibal.dk/about.html>
- [5] Behance. *Dann Mikin* [online]. [cit. 2012-04-05]. Dostupné z: http://www.behance.net/dan_mikkin#page=2&sort=creatives_order
- [6] Anatoly Vyalikh. *About* [online]. [cit. 2012-04-08]. Dostupné z: <http://www.anatolyvyalikh.com/About>
- [7] Behance. *Creative Tank* [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupné z <http://www.behance.net/creativetank>
- [8] Maricor Maricar. *About Us* [online]. [cit. 2012-04-05]. Dostupné z: <http://maricormaricar.com/#about-us.html>
- [9] Behance. *Maricor Maricar* [online]. [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: http://www.behance.net/maricormaricar#page=1&sort=creatives_order
- [10] TypographyServed. *Gallery: Bienvenus a Strasbourg* [online]. [cit. 2012-04-08]. Dostupné z: <http://www.typographyserved.com/gallery/Bienvenus-a-Strasbourg/478985>
- [11] Behance. *Bienvenus a Strasbourg* [online]. [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: (<http://www.behance.net/gallery/Bienvenus-a-Strasbourg/478985>
- [12] Denis Kuchta. *Index* [online]. [cit. 2012-04-08]. Dostupné z: <http://www.deniskuchta.com/index.php?page=about>
- [13] DeeBealeBlog. *About* [online]. [cit. 2012-04-08]. Dostupné z: <http://deebeale.blogspot.com/>
- [14] Donna Wilson. *About Donna Wilson* [online]. [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: <http://donna-wilson.com/content/12-about-donna-wilson>
- [15] Architektura. *Dušan Jurkovič* [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: <http://architektura.euforion.sk/clanok/dusan-jurkovic.html>

- [16] Side2. *Jurkovicova vila* [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: <http://side2.cz/jurkovicova-vila-1>
- [17] Ian Bilbey. *Contact* [online]. [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: <http://www.ianbilbey.com/contact.html>
- [18] Carolina Melis. *About* [online]. [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: (<http://www.carolinamelis.com/site/about/>)
- [19] ČAMPOVÁ, Ivica. *Tatranský čaj dostal nový obal a název TatraTea*. Design Mag [online]. 18.3. 2010. [cit. 2012-07-21] Dostupné z: <http://www.designmagazin.cz/produkty/13444-tatransky-caj-dostal-novy-obal-a-nazev-tatratea.html>
- [20] FRANKOVÁ, Ludmila. *Silný originál zo srdca Tatier*. Magazin Karloff. 2010, leto/jeseň, s. 5.
- [21] DEMOVIČ, Juraj. *Genéza dizajnu Tatratea*. Magazin Karloff. 2010, leto/jeseň, s. 6.
- [22] Andrea Durianova. *O mne* [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: http://andreadurianova.sk/O_mne.html
- [23] SITA: Slovenská Tlačová agentúra. *Kruhy na vode 2010*. Webnoviny.sk [online]. 16.3.2012. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://m.webnoviny.sk/lifestyle/kruhy-na-vode-2010/318592-clanok.html>
- [24] Alpine Pro. *Netradičné spojenie SOV, Alpine Pro a Čičmian. Čo ich spája?* [online]. [cit. 2012-07-23]. Dostupné z: <http://eshop.alpinepro.sk/clanky/detail/netradicne-spojenie-sov-alpine-pro-a-cicmian.-co-ich-spaja>
- [25] Alpine Pro. *Čičmiansky motív zblízka* [online]. [cit. 2012-07-23]. Dostupné z: <http://eshop.alpinepro.sk/clanky/detail/cicmiansky-motiv-zblizka>
- [26] Slovakiagift. *Slovakiagift* [online]. [cit. 2012-07-26]. Dostupné z: <http://slovakiagift.com/slovakiagift>
- [27] Schwarzkopf Fashion Talent. *Fashion Talent 2011* [online]. [cit. 2012-07-26]. Dostupné z: <http://www.schwarzkopffashiontalent.sk/fashion-talent-2011/sk/pozname-vitaza/>
- [28] HLAVÁČKOVÁ, Zuzana. *Dizajnerka Pojezdálová: Uspieť v súťaži ešte neznamená aj presadiť sa*. Magazin Pravda [online]. 18.11. 2011. [cit. 2012-07-26]. Dostupné z: <http://ozene.zoznam.sk/cl/10159/258959/Dizajnerka-Pojezdalova-Uspiet-v-sutazi-este-neznamenaj-presadit-sa>

ZOZNAM OBRÁZKOV

Obr. 1 Základné stehy: predný, zadný a stonkový	15
Obr. 2 Spevnenie okrajov rázporku červenou vlnenou priadzou	15
Obr. 3 Krížiková výšivka	16
Obr. 4 Krížiková výšivka na čepci	16
Obr. 5 Vložka zdobená prelamaním a plochým stehom po niti	16
Obr. 6 Stredový pás tvorený jemnou, precízne vyšitou mriežkou	16
Obr. 7 Výšivka na sieti z rukávco	17
Obr. 8 Výšivka plochým stehom po niti	17
Obr. 9 Realistickejšia kresba rastlín, kvetov, listov	19
Obr. 10 Obrazec s vtáčikmi vrastenými do rastlinnej kompozície	19
Obr. 11 Detail výšivky zo sviatočnej šatky	20
Obr. 12 Nášivka zlatom z dienk čepca	20
Obr. 13 Vzory z rukávco	22
Obr. 14 Vzory z rukávco	22
Obr. 15 Strom života	23
Obr. 16 Taška na hrebene	23
Obr. 17 Mapa Slovenska. Výskyt ľudovej výšivky	25
Obr. 18 Detail z kútnych plachiet	27
Obr. 19 Detail šatky	27
Obr. 20 Detail z rukávco	28
Obr. 21 Detail kútnej plachty	28
Obr. 22 Zadná časť čepca	30
Obr. 23 Vzory rukávco	30
Obr. 24 Vzory z rukávco	32
Obr. 25 Vzory z rukávco	32
Obr. 26 Detail šatky	33
Obr. 27 Detail stuhy k čepcu	33
Obr. 28 Výšivka z čepca	34
Obr. 29 Vzory z rukávco	34
Obr. 30 Zakončenie plachty	35
Obr. 31 Manžeta na rukávcoch	35
Obr. 32 Mužská košela	36
Obr. 33 Zakončenie rukávca	36

Obr. 34 Assorted Hybrids # 1-7	38
Obr. 35 Daniel James „Canon Blue“	38
Obr. 36 Detail vianočnej pohľadnice	38
Obr. 37 Detail vianočnej pohľadnice	38
Obr. 38 Logo Anatoly Vyalikh	39
Obr. 39 Portfólio	39
Obr. 40 Pozvánka na zásnubnú párty	39
Obr. 41 Svadobná pozvánka	39
Obr. 42 Vizuál reštaurácie Montenegro	40
Obr. 43 Vizuál reštaurácie Montenegro	40
Obr. 44 Like it or not	41
Obr. 45 Like it or not	41
Obr. 46 Epic Battles	41
Obr. 47 Global Village	41
Obr. 48 Turns of Speech & Figures of Phrase	41
Obr. 49 Sweater Letters	41
Obr. 50 Bienvenus a Strasbourg	42
Obr. 51 Bienvenus a Strasbourg, výstava	42
Obr. 52 Lithuanian Identity Book	42
Obr. 53 Lithuanian Identity Book	42
Obr. 54 Scandinavian Red Hare	43
Obr. 55 Sebright Bantams	43
Obr. 56 Detail vankúša	44
Obr. 57 Maľovaný porcelán	44
Obr. 58 Vizuálna identita Jurkovičovej vily	44
Obr. 59 Vizuálna identita Jurkovičovej vily	44
Obr. 60 Vizuálna identita Jurkovičovej vily	45
Obr. 61 Vizuálna identita Jurkovičovej vily	45
Obr. 62 Vizuálna identita Jurkovičovej vily	45
Obr. 63 Vizuál Paul Smith	45
Obr. 64 Vizuál Paul Smith	45
Obr. 65 Zune Original	46
Obr. 66 Zune Original	46
Obr. 67 Flaša Tatratea 52%	48
Obr. 68 FlašeTatratea	48

Obr. 69 Proces návrhu	48
Obr. 70 Proces návrhu, detail	48
Obr. 71 Čičmany	49
Obr. 72 Čičmany	49
Obr. 73 Vzor na olympijských dresoch	50
Obr. 74 Slovenské olympijské dresy	50
Obr. 75 Tričko	50
Obr. 76 Pohľadnica	50
Obr. 77 White, photography by Andrea Zvadova	51
Obr. 78 White, photography by Andrea Zvadova	51
Obr. 79 Logo	54
Obr. 80 Pečiatka s logom AHA	54
Obr. 81 Bratislavský kraj, kniha Aha	56
Obr. 82 Bratislavský kraj, kniha Aha	56
Obr. 83 Trnavský kraj, kniha Aha	56
Obr. 84 Trnavský kraj, kniha Aha	56
Obr. 85 Trenčiansky kraj, kniha Aha	57
Obr. 86 Trenčiansky kraj, kniha Aha	57
Obr. 87 Žilinský kraj, kniha Aha	57
Obr. 88 Žilinský kraj, kniha Aha	57
Obr. 89 Nitrianský kraj, kniha Aha	57
Obr. 90 Nitrianský kraj, kniha Aha	57
Obr. 91 Banskobystrický kraj, kniha Aha	58
Obr. 92 Banskobystrický kraj, kniha Aha	58
Obr. 93 Prešovský kraj, kniha Aha	58
Obr. 94 Prešovský kraj, kniha Aha	58
Obr. 95 Košický kraj, kniha Aha	59
Obr. 96 Košický kraj, kniha Aha	59
Obr. 97 Tričko	59
Obr. 98 Tričko	59